

๑๔. เอตทัคค์วคค ๑. ปจฺมวคค

[๑๘๘] เอตทัคค์ ภิภฺชเว มม สวากานํ ภิภฺชุนํ รตฺตณฺณุนํ ยทิตํ
อณฺณาสีโกณฺทณฺโณ.¹ (๑)

[๑๘๙] มหาปณฺณานํ ยทิตํ สารีปฺตฺโต. (๒)

[๑๙๐] อิทฺธิมนฺตานํ ยทิตํ มหาโมคฺคฺลฺลาน. (๓)

[๑๙๑] ฐิตฺวาทานํ ยทิตํ มหากสฺสโป. (๔)

[๑๙๒] ทิพฺพจกฺขุگانํ ยทิตํ อนุรฺรทฺโธ. (๕)

[๑๙๓] อจฺจจากุสิگانํ ยทิตํ ภาทฺธิโย กาฬิโคธายปฺตฺโต. (๖)

[๑๙๔] มณฺชสฺสฺสรานํ ยทิตํ ลกฺขณฺณกภาทฺธิโย.² (๗)

[๑๙๕] สีนฺนาทิกานํ ยทิตํ ปิณฺโฑลภาทฺทฺวาไซ. (๘)

[๑๙๖] ฐมฺมกติกานํ ยทิตํ ปุณฺโณ มนฺตาณิปฺตฺโต. (๙)

[๑๙๗] สงฺฆิตฺเตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิชฺชนฺตานํ ยทิตํ มหาจฺจาไนติ.

(๑๐)

วคฺโค ปจฺโม.

๑๔. เอตทัคค์วคค ๒. ทฺติยวคค

[๑๙๘] เอตทัคค์ ภิภฺชเว มม สวากานํ ภิภฺชุนํ มโนมยํ กายํ อภินิมฺมินฺตานํ ยทิตํ
จุฬปฺนฺถโก. (๑)

[๑๙๙] เจโตวิภูฏกฺขสฺสาลานํ ยทิตํ จุฬปฺนฺถโก.³ (๒)

[๒๐๐] สณฺณาวิภูฏกฺขสฺสาลานํ ยทิตํ มหาปณฺถโก. (๓)

[๒๐๑] อรณฺวิหารีณํ ยทิตํ สฺฐติ. (๔)

[๒๐๒] ทกฺขิณฺณยฺยานํ ยทิตํ สฺฐติ. (๕)

[๒๐๓] อารณฺณกานํ ยทิตํ เรวโต ชทฺทฺวินโย. (๖)

[๒๐๔] ฌายีณํ ยทิตํ กงฺขาเรวโต. (๗)

[๒๐๕] อารทฺธวีสฺยานํ ยทิตํ โสณฺโณ โกฬิวิโส. (๘)

[๒๐๖] กสฺสยาณวากุภรณานํ ยทิตํ โสณฺโณ กุฏฺฐิกณฺโณ. (๙)

[๒๐๗] ลาภีณํ ยทิตํ สิวลฺลี. (๑๐)

[๒๐๘] สทฺธาธิมฺมุตฺตานํ ยทิตํ วกฺกลีติ. (๑๑)

วคฺโค ทฺติโย.

¹ น. อณฺณาสีโกณฺทณฺโณ

² น.ม. ลกฺขณฺณกภาทฺธิโย

³ ก. จุลปณฺถโก

๑๔. เอตทคฺควคฺค ๓. ตติยวคฺค

- [๒๐๙] เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณํ สิกฺขากามานํ ยทิตํ ราชูล. (๑)
 [๒๑๐] สทฺธปาปพฺพชิตานํ ยทิตํ ฐฏฺฐปาโล. (๒)
 [๒๑๑] ปจฺจํ สลาคํ คณฺหนฺตํ ยทิตํ กุณฺฑธาน. (๓)
 [๒๑๒] ปฏฺฐิกานวฺนตํ ยทิตํ วังคิโส. (๔)
 [๒๑๓] สมฺมุตปาสาทิกานํ ยทิตํ อุปลฺลเน วังคณฺตปฺตโต. (๕)
 [๒๑๔] เสนาสนปณฺญาปกานํ ยทิตํ ทพฺโพ มลฺลปฺตโต. (๖)
 [๒๑๕] เทวตํ ปิยมนํ ยทิตํ ปิณฺฑทวจฺจ. (๗)
 [๒๑๖] ชีปฺปาภิกฺขณํ ยทิตํ พาหิโย ทารุจฺจ. (๘)
 [๒๑๗] จิตฺตกตฺติกานํ ยทิตํ กุมารกสฺสโป. (๙)
 [๒๑๘] ปฏฺฐสมฺภิตาปตฺตานํ ยทิตํ มหาโกฏจิตฺติ. (๑๐)
 วคฺโค ตติโย.

๑๔. เอตทคฺควคฺค ๔. จตุตถวคฺค

- [๒๑๙] เอตทคฺคํ ภิกฺขเว มม สวากานํ ภิกฺขุณํ พหุสฺสฺตานํ ยทิตํ อานนฺโท. (๑)
 [๒๒๐] สติมนฺตํ ยทิตํ อานนฺโท. (๒)
 [๒๒๑] คติมนฺตํ ยทิตํ อานนฺโท. (๓)
 [๒๒๒] ธิติมนฺตํ ยทิตํ อานนฺโท. (๔)
 [๒๒๓] อุปลฺลจกานํ ยทิตํ อานนฺโท. (๕)
 [๒๒๔] มหาปริสํ ยทิตํ อรุณเวลกสฺสโป. (๖)
 [๒๒๕] กุลปฺปสาทกานํ ยทิตํ กาฬุทายี. (๗)
 [๒๒๖] อปฺปาพาทานํ ยทิตํ พกฺกโล.^๔ (๘)
 [๒๒๗] ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรณฺตํ ยทิตํ โสภิต. (๙)
 [๒๒๘] วินยธรรณํ ยทิตํ อุปาลิ. (๑๐)
 [๒๒๙] ภิกฺขุโนวาทกานํ ยทิตํ นนฺโท. (๑๑)
 [๒๓๐] อธิทฺธิเยสฺส คตฺตทวารานํ ยทิตํ นนฺโท. (๑๒)
 [๒๓๑] ภิกฺขุโรวาทกานํ ยทิตํ มหากปฺปิโน. (๑๓)
 [๒๓๒] เตโชธาดกฺกุสลาณํ ยทิตํ สาคโต. (๑๔)
 [๒๓๓] ปฏฺฐิกานณฺณยณํ ยทิตํ ราโธ. (๑๕)
 [๒๓๔] ลุชฺฉีวธรรณํ ยทิตํ โมฆราชชาติ. (๑๖)
 วคฺโค จตุตฺถ.

^๔ อ.ม. ยทิตํ พากฺกโล

๑๔. เอตทัคคัคค ๕. ปญจมวคค

[๒๓๕] เอตทัคคัม ภิกขเว มม สāvikanāṃ ภิกขุณ्हีṃ รตตณฺณํ ยทิตํ
มหาปชาปติโคตมี. (๑)

[๒๓๖] มหาปญฺณานํ ยทิตํ เขมา. (๒)

[๒๓๗] อธิมฺมุตฺตํ ยทิตํ อุปลวณฺณา. (๓)

[๒๓๘] วินยธรรณํ ยทิตํ ปญฺจารา. (๔)

[๒๓๙] ฌมฺมกติกานํ ยทิตํ ฌมฺมทินฺนา. (๕)

[๒๔๐] ฉายีณํ ยทิตํ นนฺทา. (๖)

[๒๔๑] อารทวิวิธานํ ยทิตํ โสณา. (๗)

[๒๔๒] ทิพฺพจกฺขุگانํ ยทิตํ สกฺขลา.^๕ (๘)

[๒๔๓] ขิปปาภิญฺณานํ ยทิตํ ภาททา กุณฺฑลเกสา. (๙)

[๒๔๔] ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรณฺตํ ยทิตํ ภาททา กาปิลาณี. (๑๐)

[๒๔๕] มหาภิญฺญาปฺตตานํ ยทิตํ ภาททา กจฺจนา. (๑๑)

[๒๔๖] ลุขจิวรรณํ ยทิตํ กิสาโคตมี. (๑๒)

[๒๔๗] สทฺธาธิมุตตานํ ยทิตํ สิงฺคาลกมาตาติ. (๑๓)

วคฺโค ปญฺจโม.

๑๔. เอตทัคคัคค ๖. ฌญจวคค

[๒๔๘] เอตทัคคัม ภิกขเว มม สāvikanāṃ อุปาสกานํ ปจฺมํ สรณํ คจฺจนฺตานํ ยทิตํ
ตปฺปสฺสภลฺลิกา^๖ วาณิชา. (๑)

[๒๔๙] ทายกานํ ยทิตํ สุทฺตโต คหปติ อนาถปิณฺฑติโก. (๒)

[๒๕๐] ฌมฺมกติกานํ ยทิตํ จิตฺโต คหปติ มจฺฉิกาสณฺฑติโก. (๓)

[๒๕๑] จตุหิ สงฺคหฺวตฺถุหิ ปริสํ สงฺคณฺหนฺตานํ ยทิตํ หตฺถโก อาพฺพโก. (๔)

[๒๕๒] ปณฺีตทายกานํ ยทิตํ มหานาโม สกฺโก. (๕)

[๒๕๓] มนาปทายกานํ ยทิตํ อุคฺโค คหปติ เวสาลิโก. (๖)

[๒๕๔] สํสฺสฺสฺสจกฺขุگانํ ยทิตํ หตฺถิกามโก อุคฺคโต คหปติ. (๗)

[๒๕๕] อเวจฺจปฺปสนฺนํ ยทิตํ สุโร อมฺพญฺโจ.^๗ (๘)

[๒๕๖] ปุคฺคปฺปสนฺนํ ยทิตํ ชีวโก โกมารภจฺโจ. (๙)

[๒๕๗] วิสฺสาสกานํ ยทิตํ นกุลปิตา คหปติ. (๑๐)

วคฺโค ฌญฺโจ.

^๕ น.ม. พุกลา

^๖ ส.อ. ตปฺปสฺสภลฺลิกา

^๗ น.ม. สุรพนฺโธ

๑๔. เอตทคคฺวคฺค ๗. สตฺตมวคฺค

[๒๕๘] เอตทคคํ ภิกฺขเว มม สวิกานํ อุปาสิกานํ ปจฺมํ สรณํ คจฺจนฺตึนํ ยทิตํ
สุชาตา เสนานิธิตา.^๘ (๑)

[๒๕๙] ทายิกานํ ยทิตํ วิสาขา มิคารมาตา. (๒)

[๒๖๐] พนฺธุสฺสุตานํ ยทิตํ ชุชฺชุตฺตฺตรา. (๓)

[๒๖๑] เมตฺตาวิหารีนํ ยทิตํ สามาวตฺตี. (๔)

[๒๖๒] ฉายีนํ ยทิตํ อุตฺตฺตรา นนฺทมาตา. (๕)

[๒๖๓] ปณฺีตทายิกานํ ยทิตํ สุปฺปวาสา โกลิยธิตา. (๖)

[๒๖๔] คิลานุปฺภูจกีนํ ยทิตํ สุปฺปิยา อุปาสิกา. (๗)

[๒๖๕] อเวจฺจปฺปสนฺนํ ยทิตํ กาทิยานี. (๘)

[๒๖๖] วิสฺสาสิกานํ ยทิตํ นกุลมาตา คหปตานี. (๙)

[๒๖๗] อนุสฺสวปฺปสนฺนํ ยทิตํ กาลี อุปาสิกา กุรฺรชฺชริกาติ.^๙ (๑๐)

วคฺโค สตฺตโม. เอตทคคฺวคฺโค นิฏฺฐิต.

๑๕. อฏฺฐจฺานปาติ ๑. ปจฺมวคฺค

[๒๖๘] อฏฺฐจฺานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺธิ^{๑๐} สงฺขารํ
นิจฺจโต อุปคฺจเจยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชฺชนํ กณฺธิ
สงฺขารํ นิจฺจโต อุปคฺจเจยฺย, จานเมตํ วิชฺชตฺตีติ. (๑)

[๒๖๙] อฏฺฐจฺานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺธิ สงฺขารํ
สุขโต อุปคฺจเจยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชฺชนํ กณฺธิ
สงฺขารํ สุขโต อุปคฺจเจยฺย, จานเมตํ วิชฺชตฺตีติ. (๒)

[๒๗๐] อฏฺฐจฺานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล กณฺธิ ฆมฺมํ
อตฺตโต อุปคฺจเจยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชฺชนํ กณฺธิ
ฆมฺมํ อตฺตโต อุปคฺจเจยฺย, จานเมตํ วิชฺชตฺตีติ. (๓)

[๒๗๑] อฏฺฐจฺานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล มาตฺรํ ชีวิตา
โวโรเปยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ โข ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชฺชนํ มาตฺรํ ชีวิตา
โวโรเปยฺย, จานเมตํ วิชฺชตฺตีติ. (๔)

^๘ อ.ม. เสนานิธิตา

^๙ อ.ม. กุลชฺชริกา

^{๑๐} อ.ม. กิณฺธิ. เอวฺมปฺริปิ.

[๒๗๒] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล ปีตรํ ชีวิตา
ไวโรเปยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชนโน ปีตรํ ชีวิตา
ไวโรเปยฺย, จานเมตํ วิชฺชตีติ. (๕)

[๒๗๓] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล อรหฺนตํ ชีวิตา
ไวโรเปยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชนโน อรหฺนตํ ชีวิตา
ไวโรเปยฺย, จานเมตํ วิชฺชตีติ. (๖)

[๒๗๔] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล ตถาคตสฺส
ปทฺฐจฺจิตฺโต โลหิตํ อุปปาเทยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ,
ยํ ปุณฺณชนโน ตถาคตสฺส ปทฺฐจฺจิตฺโต โลหิตํ อุปปาเทยฺย, จานเมตํ วิชฺชตีติ. (๗)

[๒๗๕] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล สงฺฆํ ภินฺนเทยฺย,
เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชนโน สงฺฆํ ภินฺนเทยฺย, จานเมตํ
วิชฺชตีติ. (๘)

[๒๗๖] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺโน ปุคฺคโล อญฺญํ สตถารํ
อุทฺทิสฺสเยยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุณฺณชนโน อญฺญํ สตถารํ
อุทฺทิสฺสเยยฺย, จานเมตํ วิชฺชตีติ. (๙)

[๒๗๗] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ เอกิสฺสา โลกธาดุยา เทว อรหฺนโต
สมฺมาสมฺพุทฺธา อปฺพุพฺพํ อจฺริมํ อุปปชฺชเยยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว
วิชฺชติ, ยํ เอกิสฺสา โลกธาดุยา เอโกว อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อุปปชฺชเยยฺย, จานเมตํ
วิชฺชตีติ. (๑๐)

วคฺโค ปจฺจโม.

๑๕. อฏฺฐานปาลิ ๒. พุติยวคฺค

[๒๗๘] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ เอกิสฺสา โลกธาดุยา เทว ราชาโน
จกฺกวตฺตี อปฺพุพฺพํ อจฺริมํ อุปปชฺชเยยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ,
ยํ เอกิสฺสา โลกธาดุยา เอโก ราชา จกฺกวตฺตี อุปปชฺชเยยฺย, จานเมตํ วิชฺชตีติ. (๑)

[๒๗๙] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ อิตฺถิ อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ, เนตํ
จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุริโส อรหํ อสฺส สมฺมาสมฺพุทฺโธ, จานเมตํ
วิชฺชตีติ. (๒)

[๒๘๐] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ อิตฺถิ ราชา อสฺส จกฺกวตฺตี, เนตํ จานํ
วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ ปุริโส ราชา อสฺส จกฺกวตฺตี, จานเมตํ วิชฺชตีติ.
(๓)

[๒๘๑-๒๘๓] อฏฺฐานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ อิตฺถิ สกฺกตฺตํ กาเรยฺย ๗เปฯ
มารตฺตํ กาเรยฺย ๗เปฯ พุรหฺมตฺตํ กาเรยฺย, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไช เอตํ ภิกฺขเว

วิษุติ, ยัม ปุริโส สกุกตัม กาเรย ยเปฯ มารตัม กาเรย ยเปฯ พรหมตัม กาเรย,
จันเมตัม วิษุติตี. (๔-๖)

[๒๘๔] อญฺจันเมตัม ภิกฺขเว อนวกาโส, ยัม กายทฺถจฺริตฺส อญฺโฆ กนฺโต มนาโป
วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตัม จานํ วิษุติ. จานญฺจ โข เอตัม ภิกฺขเว วิษุติ, ยัม กายทฺถจฺริตฺส
อญฺโฆ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, จันเมตัม วิษุติตี. (๗)

[๒๘๕-๒๘๖] อญฺจันเมตัม ภิกฺขเว อนวกาโส, ยัม วจีทฺถจฺริตฺส ยเปฯ ยัม
มโนทฺถจฺริตฺส อญฺโฆ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตัม จานํ วิษุติ. จานญฺจ โข
เอตัม ภิกฺขเว วิษุติ, ยัม มโนทฺถจฺริตฺส อญฺโฆ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย,
จันเมตัม วิษุติตี. (๘-๙)

วคฺโค ทฺติโย.

๑๕. อญฺจันปาติ ๓. ตติยวคฺค

[๒๘๗] อญฺจันเมตัม ภิกฺขเว อนวกาโส, ยัม กายสุจฺริตฺส อญฺโฆ กนฺโต มนาโป
วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตัม จานํ วิษุติ. จานญฺจ โข เอตัม ภิกฺขเว วิษุติ, ยัม กายสุจฺริตฺส
อญฺโฆ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, จันเมตัม วิษุติตี. (๑)

[๒๘๘-๒๘๙] อญฺจันเมตัม ภิกฺขเว อนวกาโส, ยัม วจีสุจฺริตฺส ยเปฯ ยัม
มโนสุจฺริตฺส อญฺโฆ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย, เนตัม จานํ วิษุติ. จานญฺจ
โข เอตัม ภิกฺขเว วิษุติ, ยัม มโนสุจฺริตฺส อญฺโฆ กนฺโต มนาโป วิปาโก นิพฺพตฺเตยฺย,
จันเมตัม วิษุติตี. (๒-๓)

[๒๙๐] อญฺจันเมตัม ภิกฺขเว อนวกาโส, ยัม กายทฺถจฺริตฺสมํคฺคี ตฺนฺนิทานา
ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา สฺสคฺคี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชเยยฺย, เนตัม จานํ วิษุติ.
จานญฺจ โข เอตัม ภิกฺขเว วิษุติ, ยัม กายทฺถจฺริตฺสมํคฺคี ตฺนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส
เภทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺถคฺคี วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชเยยฺย, จันเมตัม วิษุติตี. (๔)

[๒๙๑-๒๙๒] อญฺจันเมตัม ภิกฺขเว อนวกาโส, ยัม วจีทฺถจฺริตฺสมํคฺคี ยเปฯ ยัม
มโนทฺถจฺริตฺสมํคฺคี ตฺนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา สฺสคฺคี สคฺคํ โลกํ
อุปฺปชฺชเยยฺย, เนตัม จานํ วิษุติ. จานญฺจ โข เอตัม ภิกฺขเว วิษุติ, ยัม มโนทฺถจฺริตฺสมํคฺคี
ตฺนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺถคฺคี วินิปาตํ นิรยํ
อุปฺปชฺชเยยฺย, จันเมตัม วิษุติตี (๕-๖)

[๒๙๓] อญฺจันเมตัม ภิกฺขเว อนวกาโส, ยัม กายสุจฺริตฺสมํคฺคี ตฺนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา
กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺถคฺคี วินิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชเยยฺย, เนตัม จานํ วิษุติ.
จานญฺจ โข เอตัม ภิกฺขเว วิษุติ, ยัม กายสุจฺริตฺสมํคฺคี ตฺนฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เภทา
ปรมฺมรณฺา สฺสคฺคี สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชเยยฺย, จันเมตัม วิษุติตี. (๗)

[๒๙๔-๒๙๕] อญฺจานเมตํ ภิกฺขเว อนวกาโส, ยํ วจฺสิสฺสจฺจิตสมํกฺคํ ฯ เปฯ ยํ มโนสฺสจฺจิตสมํกฺคํ ตณฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทฺวคฺคํ ติ วิณิปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชเยยฺ, เนตํ จานํ วิชฺชติ. จานญฺจ ไซฺ เอตํ ภิกฺขเว วิชฺชติ, ยํ มโนสฺสจฺจิตสมํกฺคํ ตณฺนิทานา ตปฺปจฺจยา กายสฺส เกทา ปรมฺมรณฺา สฺคตํ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชเยยฺ, จานเมตํ วิชฺชตฺติ. (๘-๙)

วคฺโค ตติโย. อญฺจานปาไล นิฏฺจิตา.

๑๖. เอกธมฺมปาไล ๑. ปจฺมวคฺค

[๒๙๖] เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปฺสมา ย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม ? พุทฺธานุสฺสติ. อยํ ไซฺ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปฺสมา ย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. (๑)

[๒๙๗] เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปฺสมา ย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม ? ธมฺมานุสฺสติ ... สํมานุสฺสติ ... สีสฺถานุสฺสติ ... จาคานุสฺสติ ... เทวตานุสฺสติ ... อานาปานุสฺสติ ... มรณฺานุสฺสติ... กายคตาสฺสติ ... อุปฺสมานุสฺสติ. อยํ ไซฺ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตฺโต พหุสฺสีกโต เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปฺสมา ย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ. (๑๐)

วคฺโค ปจฺโม.

๑๖. เอกธมฺมปาไล ๒. ทฺติยวคฺค

[๒๙๘] นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกฺกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกฺกุสลา ธมฺมา ภิกฺขเวภาวาย เวปฺปุลลา ย สํวตฺตณฺติ, ยถิทํ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกฺกสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกฺกุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกฺกุสลา ธมฺมา ภิกฺขเวภาวาย เวปฺปุลลา ย สํวตฺตณฺติ.

[๒๙๙] นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ภิกฺขเวภาวาย เวปฺปุลลา ย สํวตฺตณฺติ, ยถิทํ ภิกฺขเว สมนฺมาทิฏฺฐิจิ. สมนฺมาทิฏฺฐิจิกฺกสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ภิกฺขเวภาวาย เวปฺปุลลา ย สํวตฺตณฺติ. (๒)

[๓๐๐] นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา กุสลา ธมฺมา ปรีหายนฺติ, ยถิทํ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกฺกสฺส ภิกฺขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ กุสลา ธมฺมา ปรีหายนฺติ. (๓)

[๓๐๑] นานี้ ภิกขเว อญฺเฬํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา อกุสลา ฐมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ฐมา ปริหาณฺติ, ยถิทํ ภิกขเว สมนาทิฏฺฐิจิ. สมนาทิฏฺฐิจิกสฺส ภิกขเว อนุปฺปนฺนา เจว อกุสลา ฐมา นุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ฐมา ปริหาณฺตีติ. (๔)

[๓๐๒] นานี้ ภิกขเว อญฺเฬํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ปวทฺธติ, ยถิทํ ภิกขเว อโยนิโส มนสิกาโร. อโยนิโส ภิกขเว มนสิกาโรโต อนุปฺปนฺนา เจว มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ ปวทฺธตีติ. (๕)

[๓๐๓] นานี้ ภิกขเว อญฺเฬํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน อนุปฺปนฺนา วา สมนาทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา วา สมนาทิฏฺฐิจิ ปวทฺธติ, ยถิทํ ภิกขเว โยนิโส มนสิกาโร. โยนิโส ภิกขเว มนสิกาโรโต อนุปฺปนฺนา เจว สมนาทิฏฺฐิจิ อุปฺปชฺชนฺติ, อุปฺปนฺนา จ สมนาทิฏฺฐิจิ ปวทฺธตีติ. (๖)

[๓๐๔] นานี้ ภิกขเว อญฺเฬํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน¹¹ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทุคฺคํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชนฺติ, ยถิทํ ภิกขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิจิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิจิยา ภิกขเว สมนฺนาคตา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา อปายํ ทุคฺคํ วิณีปาตํ นิรยํ อุปฺปชฺชนฺตีติ. (๗)

[๓๐๕] นานี้ ภิกขเว อญฺเฬํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํสามิ, เยน สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา สุกฺคํ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺติ, ยถิทํ ภิกขเว สมนาทิฏฺฐิจิ. สมนาทิฏฺฐิจิยา ภิกขเว สมนฺนาคตา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณฺา สุกฺคํ สคฺคํ โลกํ อุปฺปชฺชนฺตีติ. (๘)

[๓๐๖] มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกสฺส ภิกขเว ปุริสปุคฺคสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณฺิธิ, เย จ สงฺขารฺา, สพฺเพ เต ฐมา อนิฏฺฐาย อกฺขนฺตํ อมฺนาปาย อหิตาย ทุคฺคาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ทิฏฺฐิจิ หนิ¹² ภิกขเว ปาปิกา. เสยฺยถาปิ ภิกขเว นิมฺพพีชํ วา โกสาดกัีพีชํ วา ติตฺตกฺลาพฺพีชํ วา อลฺลํ ปจฺวิยา¹³ นิฏฺฐิตํ ยญฺเจว ปจฺวิรฺสํ อุปาทิยติ, ยญฺจ อาโปรฺสํ อุปาทิยติ. สพฺพํ ตํ ติตฺตกฺตตาย กฏฺฏกฺตตาย อสาดตฺตตาย สํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? พีชํ หนิ ภิกขเว ปาปิกํ. เหวเมว ไซ ภิกขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิจิกสฺส ปุริสปุคฺคสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยญฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมากินฺนํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณฺิธิ, เย จ สงฺขารฺา, สพฺเพ เต ฐมา

¹¹ ฉ.ม. เยน

¹² ฉ.ม. ทิฏฺฐิจิ หนิ

¹³ ฉ.ม. ปถวิยา

อนิฏฺฐาย กนฺตาย มนฺทปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ติฏฺฐิจิ หิ ภิกฺขเว ปาปิภาตติ. (๙)

[๓๐๗] สมมาทิฏฺฐิกิสฺส ภิกฺขเว บุริสํบุคคลสฺส ยถฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยถฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยถฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณฺธิ, เย จ สงฺขารรา, สพฺเพ เต ธมฺมา นิฏฺฐาย กนฺตาย มนฺทปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ติฏฺฐิจิ หิ ภิกฺขเว ภาทิกกา. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อุกฺกุฬิํ วา สาลิฬิํ วา มุทฺธิกาฬิํ วา อลฺลาย ปจฺวิยานิกฺขิตฺตํ, ยถฺเจว ปจฺวีรํ อูปาทิยติ, ยถฺจ อาโปรํ อูปาทิยติ, สพฺพนฺตํ มรฺตฺตตาย สาทตฺตาย อเสจฺนกตฺตาย สํวตฺตติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ฬิํ หิ ภิกฺขเว ภาทิกกํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว สมมาทิฏฺฐิกิสฺส บุริสํบุคคลสฺส ยถฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยถฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยถฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิจิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ, ยา จ เจตนา, ยา จ ปตฺถนา, โย จ ปณฺธิ, เย จ สงฺขารรา, สพฺเพ เต ธมฺมา นิฏฺฐาย กนฺตาย มนฺทปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ? ติฏฺฐิจิ หิ ภิกฺขเว ภาทิกกาติ. (๑๐)

วคฺโค ทฺติโย.

๑๖. เอกธมฺมปาลิ ๓. ตติยวคฺค

[๓๐๘] เอกบุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ พุชฺชนาหิตาย พุชฺชนา สุขาย พุทฺโธ ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺसानํ. กตโม เอกบุคฺคโล ? มิจฺฉาทิฏฺฐิกิ โหติ วิปริตฺตสฺสโน, โส พุชฺชนํ สทฺธมฺมา วุฏฺฐาเปตฺวา อสทฺธมฺเม ปติวุฏฺฐาเปติ. อयํ โข ภิกฺขเว เอกบุคฺคโล โลเก อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ พุชฺชนาหิตาย พุชฺชนาสุขาย พุทฺโธ ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺसानนฺติ. (๑)

[๓๐๙] เอกบุคฺคโล ภิกฺขเว โลเก อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ พุชฺชนาหิตาย พุชฺชนาสุขาย พุทฺโธ ชนสฺส อนตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ. กตโม เอกบุคฺคโล ? สมมาทิฏฺฐิกิ โหติ อวิปริตฺตสฺสโน, โส พุชฺชนํ อสทฺธมฺมา วุฏฺฐาเปตฺวา สทฺธมฺเม ปติวุฏฺฐาเปติ. อยํ โข ภิกฺขเว เอกบุคฺคโล โลเก อฺปฺปชฺชมาโน อฺปฺปชฺชติ พุชฺชนาหิตาย พุชฺชนาสุขาย พุทฺโธ ชนสฺส อนตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानนฺติ. (๒)

[๓๑๐] นานํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกธมฺมํปิ สมนุสฺสํ, ยํ เอวํ มหาสาวชฺชํ, ยถิํ ภิกฺขเว มิจฺฉาทิฏฺฐิ. มิจฺฉาทิฏฺฐิปรมาณิ ภิกฺขเว วชฺชานํติ.¹⁴ (๓)

[๓๑๑] นานํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกบุคฺคํปิ สมนุสฺสํ, โย เอวํ พุชฺชนอหิตาย ปฏฺิปนโน พุชฺชนาสุขาย พุทฺโธ ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺसानํ. ยถิํ

¹⁴ ฉ.ม. มหาสาวชฺชานํติ

ภิกขเว มกฺขลฺลํ โหมชฺชปฺริโส. เสยฺยถาปิ ภิกขเว นทิมฺมุชฺเช ชิปปิ¹⁵ อุตฺตฺเทยฺย¹⁶ พหุณฺณํ มจฺจนํ
อหิตาย ทุกฺขาย อนฺยาย พุยฺสนาย. เอวเมว โข ภิกขเว มกฺขลฺลํ โหมชฺชปฺริโส มนุสฺสชิปปิ
มณฺเฑ โลเก อุปฺปนฺโน พหุณฺณํ สุตฺตานิ อหิตาย ทุกฺขาย อนฺยาย พุยฺสนายาติ. (๔)

[๓๑๒] ทฺวรกฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย โย จ สฺมาทเปติ, ยถฺจ สฺมาทเปติ, โย จ
สฺมาทปิโต ตถตฺตาย ปฏฺวิปฺชฺชติ, สฺพเพ เต พหุํ อปฺนุญฺจํ ปสฺวณฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ?
ทฺวรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๕)

[๓๑๓] สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย โย จ สฺมาทเปติ, ยถฺจ สฺมาทเปติ, โย จ
สฺมาทปิโต ตถตฺตาย ปฏฺวิปฺชฺชติ, สฺพเพ เต พหุํ ปุญฺญํ ปสฺวณฺติ. ตํ กิสฺส เหตุ ?
สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๖)

[๓๑๔] ทฺวรกฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย ทายเกน มตฺตา ชานิตฺตพฺพา ใน
ปฏฺวิคฺคาหเกน. ตํ กิสฺส เหตุ ? ทฺวรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๗)

[๓๑๕] สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย ปฏฺวิคฺคาหเกน มตฺตา ชานิตฺตพฺพา ใน
ทายเกน. ตํ กิสฺส เหตุ ? สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๘)

[๓๑๖] ทฺวรกฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย โย อารทฺธวិวิโย, โส ทฺวรกฺขํ วิหฺรติ. ตํ กิสฺส
เหตุ ? ทฺวรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๙)

[๓๑๗] สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย โย กุสฺสีโต, โส ทฺวรกฺขํ วิหฺรติ. ตํ กิสฺส เหตุ ?
สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๑๐)

[๓๑๘] ทฺวรกฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย โย กุสฺสีโต, โส สฺวํ วิหฺรติ. ตํ กิสฺส เหตุ ?
ทฺวรกฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๑๑)

[๓๑๙] สฺวากฺขาเต ภิกฺขเว ฌมฺมวินฺเย โย อารทฺธวิวิโย, โส สฺวํ วิหฺรติ. ตํ กิสฺส
เหตุ ? สฺวากฺขาตตฺตา ภิกฺขเว ฌมฺมสฺสาติ. (๑๒)

[๓๒๐] เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกัปปิ คฺวุโธ ทฺวคฺคณฺโห โหติ. เอวเมว โข อหํ
ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกัปปิ ภวํ น วณฺณณฺมิ อนฺตมฺโส อจฺจราสฺสงฺฆาตมตฺตปิ. (๑๓)

[๓๒๑] เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกัปปิ มุตฺตํ ทฺวคฺคณฺโห โหติ... อปฺปมตฺตกัปปิ
เชไฟฺหิ ทฺวคฺคณฺโห โหติ... อปฺปมตฺตกัปปิ ปุพฺพโห ทฺวคฺคณฺโห โหติ... อปฺปมตฺตกัปปิ โลหิตํ
ทฺวคฺคณฺโห โหติ. เอวเมว โข อหํ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตกัปปิ ภวํ น วณฺณณฺมิ อนฺตมฺโส
อจฺจราสฺสงฺฆาตมตฺตปิ. (๑๔)

วคฺโค ตติโย.

¹⁵ จ.ม. ชิปปิ

¹⁶ ส. โอตฺตฺเทยฺย

๑๖. เอกธมฺมปาฬิ ๔. จตุตถวคค

[๓๒๒] เสยฺยธปิ ภิกฺขเว อปฺปมตฺตํ อิมสฺมี ชมฺพุทฺธิเป อารามรามณฺเอยกํ
วนรามณฺเอยกํ ภูมิมรามณฺเอยกํ ปิณฑนนิรามณฺเอยกํ. อถ โข เอเตว พุทฺธา, ยทฺธิ
อุกฺกุณฺณวิภูลํ นทฺธิวิภูคํ ชาณฺณกณฺณกฺกฺกานํ^{๑๗} ปพฺพตฺติสฺมํ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต
สฺสตา, เย ธลฺลชา. อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย โธทกา. (๑)

[๓๒๓] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย มนฺุสฺสเสฏฺฐ ปจฺจชายนฺติ. อถ โข
เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย อถฺยตฺต มนฺุสฺสเสฏฺฐ ปจฺจชายนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา
เต สฺสตา, เย มชฺฌิเมสฺสุ ชนฺปเทสฺสุ ปจฺจชายนฺติ. อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย ปจฺจณฺติ
เมสฺสุ ชนฺปเทสฺสุ ปจฺจชายนฺติ อวิญฺญาตาเรสฺสุ มิลกฺกฺกเสฏฺฐ.^{๑๘} (๒)

[๓๒๔] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย ปญฺญวณฺโณ อชฺฌา อเนฬฺมุคฺคา
ปฏฺฐิพฺปลา สฺสาสิตฺตพฺภาสิตฺตสฺส อตฺถมญฺญาตุํ. อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย
ทฺฐปฺปญฺญา ชฺฌา อเนฬฺมุคฺคา น ปฏฺฐิพฺปลา สฺสาสิตฺตพฺภาสิตฺตสฺส อตฺถมญฺญาตุํ. (๓)

[๓๒๕] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย อริเยน ปญฺญาจกฺขนฺา
สมนฺนาคตา. อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย อวิชฺชาคตา สมฺมุพฺพิหา. (๔)

[๓๒๖] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย ลภณฺติ ตถาคตํ ทสฺสนาย.
อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย น ลภณฺติ ตถาคตํ ทสฺสนาย. (๕)

[๓๒๗] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย ลภณฺติ ตถาคตปฺปเวทิตํ
ธมฺมวินยํ สวณาย. อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย น ลภณฺติ ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ
สวณาย. (๖)

[๓๒๘] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย สุตฺวา ธมฺมํ ชาเรณฺติ. อถ โข
เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย สุตฺวา ธมฺมํ น ชาเรณฺติ. (๗)

[๓๒๙] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย ฐตฺตานํ^{๑๙} อตฺถํ อฺปปริกฺขนฺติ.
อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย ฐตฺตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ น อฺปปริกฺขนฺติ. (๘)

[๓๓๐] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย อตฺถมญฺญาธ ธมฺมมญฺญาธ
ธมฺมานุธมฺมํ ปฏฺฐิพฺชณฺติ. อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย อตฺถมญฺญาธ ธมฺมมญฺญาธ
ธมฺมานุธมฺมํ น ปฏฺฐิพฺชณฺติ. (๙)

[๓๓๑] เอวเมว โข ภิกฺขเว อปฺปกา เต สฺสตา, เย สํเวชนิเยสฺสุ จาเนสฺสุ สํวิชฺชนฺติ.
อถ โข เอเตว สฺสตา พุทฺธา, เย สํเวชนิเยสฺสุ จาเนสฺสุ น สํวิชฺชนฺติ. (๑๐)

^{๑๗} ส.อ. ชาณฺณกณฺณกฺกฺกานํ

^{๑๘} ม. มิลกฺกฺกเสฏฺฐ

^{๑๙} อ.ม. ฐตฺตานํ

[๓๓๒] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย สํวิคฺคา โยนิโส ปทหนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย สํวิคฺคา โยนิโส น ปทหนฺติ. (๑๑)

[๓๓๓] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ววสฺสคฺคฺคารมมณํ กริตฺวา ลภนฺติ สมารี^{๒๐} ลภนฺติ จิตฺตสฺสเกคฺคํ.^{๒๑} อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย ววสฺสคฺคฺคารมมณํ กริตฺวา น ลภนฺติ สมารี น ลภนฺติ จิตฺตสฺสเกคฺคํ. (๑๒)

[๓๓๔] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อนฺนคฺคฺรสฺสคฺคานํ ลาภิโน. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย อนฺนคฺคฺรสฺสคฺคานํ น ลาภิโน อญฺเณน กปาลาภเตน ยาเปนฺติ. (๑๓)

[๓๓๕] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย อตฺถรสฺส ฌมฺมรสฺส วิมุตฺติรสฺส ลาภิโน. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย อตฺถรสฺส ฌมฺมรสฺส วิมุตฺติรสฺส น ลาภิโน. ตสฺมาติห ภิกขเว เอวํ สิกฺขิตพฺพํ “อตฺถรสฺส ฌมฺมรสฺส วิมุตฺติรสฺส ลาภิโน ภวิสฺสามา”ติ. เอวํ हि โว ภิกขเว สิกฺขิตพฺพนฺติ. (๑๔)

[๓๓๖-๓๓๘] เสยฺยถาปี ภิกขเว อปฺปมตฺตํ อิมสฺมี ชมฺพทึเป อารามรามณฺเยยํ วนรามณฺเยยํ ภูมिरามณฺเยยํ ปุทฺธิรามณฺเยยํ. อถ โข เอเตว พหุตรํ, ยทิตํ อุกฺกุณฺณวิภูลํ นทิวินฺทคํ ขาณฺณกณฺณกฺกฺจํ ปพฺพตฺติวิสมํ. เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตฺตา มนุสฺสํ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย มนุสฺสา จุตฺตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ ติรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๑๕-๑๗)

[๓๓๙-๓๔๑] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย มนุสฺสา จุตฺตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย มนุสฺสา จุตฺตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ ติรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๑๘-๒๐)

[๓๔๒-๓๔๔] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เทวา จุตฺตา เทเวสุ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย เทวา จุตฺตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ ติรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๒๑-๒๓)

[๓๔๕-๓๔๗] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เทวา จุตฺตา มนุสฺสํ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย เทวา จุตฺตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ ติรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๒๔-๒๖)

[๓๔๘-๓๕๐] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย นิรยา จุตฺตา มนุสฺสํ ปจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรํ, เย นิรยา จุตฺตา นิรเย ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ ติรจฺฉานโยนียา ปจฺจาชายนฺติ ๔เปฯ เปตฺติวิสเย ปจฺจาชายนฺติ. (๒๗-๒๙)

^{๒๐} จิตฺตสฺส สมารี

^{๒๑} ส. จิตฺตสฺสเกคฺคํ

[๓๕๑-๓๕๓] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย นิริยา จฺตา เทเวสุ ปรจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรฺา, เย นิริยา จฺตา นิริเย ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ ติริจฺฉานโยนียา ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ เปตฺติวิสเย ปรจฺจาชายนฺติ. (๓๐-๓๒)

[๓๕๔-๓๕๖] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ติริจฺฉานโยนียา จฺตา มนุสฺเสสุ ปรจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรฺา, เย ติริจฺฉานโยนียา จฺตา นิริเย ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ ติริจฺฉานโยนียา ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ เปตฺติวิสเย ปรจฺจาชายนฺติ. (๓๓-๓๕)

[๓๕๗-๓๕๙] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย ติริจฺฉานโยนียา จฺตา เทเวสุ ปรจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรฺา, เย ติริจฺฉานโยนียา จฺตา นิริเย ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ ติริจฺฉานโยนียา ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ เปตฺติวิสเย ปรจฺจาชายนฺติ. (๓๖-๓๘)

[๓๖๐-๓๖๒] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เปตฺติวิสยา จฺตา มนุสฺเสสุ ปรจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรฺา, เย เปตฺติวิสยา จฺตา นิริเย ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ ติริจฺฉานโยนียา ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ เปตฺติวิสเย ปรจฺจาชายนฺติ. (๓๙-๔๑)

[๓๖๓-๓๖๕] เอวเมว โข ภิกขเว อปฺปกา เต สตฺตา, เย เปตฺติวิสยา จฺตา เทเวสุ ปรจฺจาชายนฺติ. อถ โข เอเตว สตฺตา พหุตรฺา, เย เปตฺติวิสยา จฺตา นิริเย ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ ติริจฺฉานโยนียา ปรจฺจาชายนฺติ ๗เปฯ เปตฺติวิสเย ปรจฺจาชายนฺติ. (๔๒-๔๔)

วคฺโค จตฺตเถ.

(ชมพฺุทีปเปยฺยาโล นิฏฺฐิตอ.)

๑๗. ปสาทกรรมมวคฺค

[๓๖๖-๓๘๑] อหุมิทํ ภิกขเว ลามานํ ยทิตํ อารญญกตฺตํ. ปิณฺฑปาติกตฺตํ. ปัสสูกิกตฺตํ. เตจฺฉวิกตฺตํ. ฐมฺมกถิกตฺตํ. วินยธรรตฺตํ^{๒๒}. พาหุสจฺจํ. ถาวเรยฺยํ. อากปฺปสมฺปทา. ปริวารสมฺปทา. มหาปริวารตา. โกลปฺตติ. วณฺณโปกฺขรตา. กุลยาณวากุภรณตา. อปฺปิจฺจตา. อปฺปาพารตาติ. (๑-๑๖)

(โสฬส ปสาทกรรมมา นิฏฺฐิตา)

^{๒๒} ก. วินยธรรกตฺตํ

๑๘. อปรอจฺจราสงฺฆาตวคฺค

[๓๘๒] อจฺจราสงฺฆาตมตฺตปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปจฺมํ ฌานํ ภาเวติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขุ อริตฺตชฺฌาโน วิหริติ สตฺถุสสาสนกโร โอวาทปติกโร อโมฆํ รมฺมจฺปิณฺฑํ ญฺญชฺติ, โก ปน วาโท, เย นํ พหุสฺสีกโรนฺตฺติ. (๑)

[๓๘๓-๓๘๔] อจฺจราสงฺฆาตมตฺตปิ เจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทฺติยํ ฌานํ ภาเวติ ... ตติยํ ฌานํ ภาเวติ ... จตฺตถํ ฌานํ ภาเวติ ... เมตฺตํ เจโตวิมุตฺตํ ภาเวติ ... กรุณฺมํ เจโตวิมุตฺตํ ภาเวติ ... มุทิตํ เจโตวิมุตฺตํ ภาเวติ ... อูเปกฺขํ เจโตวิมุตฺตํ ภาเวติ ฯ เปฯ (๒-๘)

[๓๘๕-๓๘๖] กาเย กายานุปสฺสํ วิหริติ อาตปํ สมนฺปาชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ ... เวทนาสุ เวทนานุปสฺสํ วิหริติ ... จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสํ วิหริติ ... ฌมฺเมสุ ฌมฺมานุปสฺสํ วิหริติ อาตปํ สมนฺปาชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ. (๙-๑๒)

[๓๘๗-๓๘๘] อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฌนํ ชเนติ วายมตี, วัริยํ อารภตี, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี. อนุปฺปนฺนํ ปาปกาณํ อกุสลํ ฌมฺมานํ ปหานาย ฌนํ ชเนติ วายมตี, วัริยํ อารภตี, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี. อนุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมานํ อนุปฺปาทาย ฌนํ ชเนติ วายมตี, วัริยํ อารภตี, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี. อนุปฺปนฺนํ กุสลํ ฌมฺมานํ จิตฺตยา อสมฺโมสาย ภิกฺขเวภาวาย เวปฺปุลลํ ภาวนาย ปาริปุริยา ฌนํ ชเนติ วายมตี, วัริยํ อารภตี, จิตฺตํ ปคฺคณฺหาตี ปทหตี. (๑๓-๑๖)

[๓๘๙-๔๐๑] ฌนฺทสฺมาธิปฺธานสงฺฆารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ... วัริยสฺมาธิปฺธานสงฺฆารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ... จิตฺตสฺมาธิปฺธานสงฺฆารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ ... วัริมฺสสฺมาธิปฺธานสงฺฆารสมฺนฺนาคตํ อิทฺธิปาทํ ภาเวติ. (๑๗-๒๐)

[๔๐๒-๔๐๖] สทฺธินฺทริยํ ภาเวติ ... วัริยนฺทริยํ ภาเวติ ... สตินฺทริยํ ภาเวติ ... สมารินฺทริยํ ภาเวติ ... ปญฺณินฺทริยํ ภาเวติ. (๒๑-๒๕)

[๔๐๗-๔๑๑] สทฺธาพลํ ภาเวติ ... วัริยพลํ ภาเวติ ... สติพลํ ภาเวติ ... สมาริพลํ ภาเวติ ... ปญฺญาพลํ ภาเวติ. (๒๖-๓๐)

[๔๑๒-๔๑๘] สติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... ฌมฺมวิจยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... วัริยสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... ปิตฺติสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... ปสฺสทฺธิสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... สมาริสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ ... อูเปกฺขาสมฺโพชฺฌงฺคํ ภาเวติ. (๓๑-๓๗)

[๔๑๙-๔๒๖] สมนฺมาทิฏฺฐิํ ภาเวติ... สมนฺมาสงฺกปฺปํ ภาเวติ... สมนฺมาวาจํ ภาเวติ... สมนฺมากมฺมณฺตํ ภาเวติ... สมนฺมาอาชีวํ ภาเวติ... สมนฺมาวายามํ ภาเวติ... สมนฺมาสตี ภาเวติ... สมนฺมาสมาธิ ภาเวติ. (๓๘-๔๕)

[๔๒๗] อชฺฌตฺตํ ฐปฺสญฺญํ พหิทฺธา ฐปานิ ปสฺสตี ปรีตฺตานิ สุวณฺณทฺพุพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภฺยุย “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺญํ โหติ (๔๖)

[๔๒๘] อชุตตัม ฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ
 สุวณฺณทพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุญฺญ “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺเญี โหติ (๔๗)

[๔๒๙] อชุตตัม อฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ ปรีตตานิ
 สุวณฺณทพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุญฺญ “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺเญี โหติ (๔๘)

[๔๓๐] อชุตตัม อฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ
 สุวณฺณทพฺพณฺณานิ, ตานิ อภิภุญฺญ “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺเญี โหติ (๔๙)

[๔๓๑] อชุตตัม อฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ
 นีลนทสฺสนานิ นีลนิกาสานิ, ตานิ อภิภุญฺญ “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺเญี โหติ (๕๐)

[๔๓๒] อชุตตัม อฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ ปิตานิ ปิตวณฺณานิ
 ปิตนทสฺสนานิ ปิตนิกาสานิ, ตานิ อภิภุญฺญ “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺเญี โหติ (๕๑)

[๔๓๓] อชุตตัม อฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ
 โลหิตกนทสฺสนานิ โลหิตกนิกาสานิ, ตานิ อภิภุญฺญ “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺเญี โหติ.
 (๕๒)

[๔๓๔] อชุตตัม อฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ โอทาทานิ โอทาทวณฺณานิ
 โอทาทนทสฺสนานิ โอทาทนิกาสานิ, ตานิ อภิภุญฺญ “ชานามิ ปสฺสามิ”ติ เอวํ สญฺเญี โหติ.
 (๕๓) [๔๓๕] ฐปํ ฐปานิ ปสฺสติ. (๕๔)

[๔๓๖] อชุตตัม อฐปสญเญี พหิทธา ฐปานิ ปสฺสติ. (๕๕)

[๔๓๗] สุภนฺเตว อธิมุตฺโต โหติ. (๕๖)

[๔๓๘] สพฺพโส ฐปสญญานํ สมติกุกฺกม ปฏิกฺขสญญานํ อตฺถกฺกมา
 นานตฺตสญญานํ อมนสิการา “อนนฺโต อากาโส”ติ อากาसानญฺายตํ อุปสมฺปชฺช
 วิหริติ. (๕๗)

[๔๓๙] สพฺพโส อากาसानญฺายตํ สมติกุกฺกม “อนนฺตํ วิญฺญาณนฺ”ติ
 วิญฺญาณญฺายตํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ (๕๘)

[๔๔๐] สพฺพโส วิญฺญาณญฺายตํ สมติกุกฺกม “นตฺถิ กิณฺจิ”ติ
 อากิณฺจญฺายตํ อุปสมฺปชฺช วิหริติ. (๕๙)

[๔๔๑] สพฺพโส อากิณฺจญฺายตํ สมติกุกฺกม เนวสญฺญานาสญฺญายตํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ. (๖๐)

[๔๔๒] สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตํ สมติกุกฺกม สญฺญาเวทยิตนโรธํ
 อุปสมฺปชฺช วิหริติ. (๖๑)

[๔๔๓-๔๕๒] ปจฺจิกฺกสิณํ ภาเวติ ... อาโปกสิณํ ภาเวติ ... เตโชกสิณํ ภาเวติ ...
 วาโยกสิณํ ภาเวติ ... นีลกสิณํ ภาเวติ ... ปิตกสิณํ ภาเวติ ... โลหิตกสิณํ ภาเวติ ...
 โอทาทกสิณํ ภาเวติ ... อากาสกสิณํ ภาเวติ ... วิญฺญาณกสิณํ ภาเวติ. (๖๒-๗๑)

[๔๕๓-๔๖๒] อสุภสณฺณํ ภาเวติ ... มรณสณฺณํ ภาเวติ ... อหारे ปฏิกูลสณฺณํ ภาเวติ ... สพฺพโลเก อนภริตฺสณฺณํ^{๒๓} ภาเวติ ... อนิจฺจสณฺณํ ภาเวติ ... อนิจฺเจ ทุกฺขสณฺณํ ภาเวติ ... ทุกฺখে อนตฺตสณฺณํ ภาเวติ ... ปหานสณฺณํ ภาเวติ ... วิจารณ์สณฺณํ ภาเวติ ... นิโรธสณฺณํ ภาเวติ. (๗๒-๘๑)

[๔๖๓-๔๗๒] อนิจฺจสณฺณํ ภาเวติ...อนตฺตสณฺณํ ภาเวติ... มรณสณฺณํ ภาเวติ... อหारे ปฏิกูลสณฺณํ ภาเวติ...สพฺพโลเก อนภริตฺสณฺณํ ภาเวติ... อญฺจิกสณฺณํ ภาเวติ... ปุพฺพกสณฺณํ^{๒๔} ภาเวติ ... วินีลกสณฺณํ ภาเวติ ... วิจฺฉิทฺทกสณฺณํ ภาเวติ ... อุตฺถมาตกสณฺณํ ภาเวติ. (๘๒-๙๑)

[๔๗๓-๔๘๒] พุทฺธานุสฺสตี ภาเวติ...ธมฺมานุสฺสตี ภาเวติ... สํฆานุสฺสตี ภาเวติ... สีลานุสฺสตี ภาเวติ...จาคานุสฺสตี ภาเวติ... เทวตานุสฺสตี ภาเวติ... อานาปานสตี ภาเวติ... มรณสตี ภาเวติ ... กายคตาสตี ภาเวติ ... อูปสมานุสฺสตี ภาเวติ. (๙๒-๑๐๑)

[๔๘๓-๔๙๒] ปจฺมชฺฌมานสหนคํ สทฺธินุทฺริยํ ภาเวติ ... วัริยนิทฺริยํ ภาเวติ ... สตินุทฺริยํ ภาเวติ ... สมานินุทฺริยํ ภาเวติ ... ปณฺณินุทฺริยํ ภาเวติ ... สทฺธพฺพลํ ภาเวติ ... วัริยพฺพลํ ภาเวติ... สติพฺพลํ ภาเวติ... สมานิพฺพลํ ภาเวติ... ปณฺณพาลํ ภาเวติ. (๑๐๒-๑๑๑)

[๔๙๓-๕๖๒] ทุตฺติยชฺฌมานสหนคํ ๔เปฯ ตุตฺติยชฺฌมานสหนคํ ๔เปฯ จตฺตตฺถชฺฌมานสหนคํ ๔เปฯ เมตฺตตาสหนคํ ๔เปฯ กุณฺณาสหนคํ ๔เปฯ มุทิตาสหนคํ ๔เปฯ อูปกฺขาสหนคํ สทฺธินุทฺริยํ ภาเวติ... วัริยนิทฺริยํ ภาเวติ... สตินุทฺริยํ ภาเวติ... สมานินุทฺริยํ ภาเวติ... ปณฺณินุทฺริยํ ภาเวติ... สทฺธพาลํ ภาเวติ... วัริยพาลํ ภาเวติ... สติพาลํ ภาเวติ... สมานิพาลํ ภาเวติ... ปณฺณพาลํ ภาเวติ. อโย วุจฺจติ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อริตฺตชฺฌมานโน วิหริตี สตฺถุสสาสนโกโร โอวาทปฏิกโร อโมฆํ รมฺมจฺปิณฺฑํ ภูณฺชติ. โก ปน วาโท, เย นํ พหุลีโกโรนฺตีติ. (๑๑๒-๑๘๑)

(อปรอจฺฉราสงฺฆาตวคฺโค)

๑๙. กายคตาสติวคฺค

[๕๖๓] ยสฺส กสฺสจฺจิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เจตสา ธุญฺโฆ, อนฺโตคฺคา ตสฺส กุณฺนทียเยา กาคิ สมุทฺทงฺคมา. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยสฺส กสฺสจฺจิ กายคตา สติ ภาวิตา พหุลีกตา, อนฺโตคฺคา ตสฺส กุสลา ธมฺมา เย เกจิ วิชฺชาภาคิยาติ. (๑)

[๕๖๔-๕๗๐] เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตो พหุลีโกโต มหโต สํเวคาย สํวตฺตติ. มหโต อตฺถาย สํวตฺตติ. มหโต โยคกฺเขมาย สํวตฺตติ. สติสมฺปชฺฌนาย สํวตฺตติ. ฌานทสฺสน ปฏฺฐิลาภาย สํวตฺตติ. ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหาราย สํวตฺตติ. วิชฺชาวิมุตฺติผลสจฺฉิกิริยาย สํวตฺตติ. กตโม เอกธมฺโม ? กายคตา สติ. อโย โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตो พหุลีโกโต มหโต

^{๒๓} ฉ. อนภริตฺสณฺณํ

^{๒๔} ก. ปุพฺพกสณฺณํ

สัณเฑาะว์ สัณเฑาะว์. มหโต อตฺตถา สัณเฑาะว์. มหโต โยคกฺขเมมาย สัณเฑาะว์. สติสมฺปชฌณาย
สัณเฑาะว์. ฌานทสฺสนปฏฺฐิตาย สัณเฑาะว์. ฌานทสฺสนปฏฺฐิตาย สัณเฑาะว์. ฌานทสฺสนปฏฺฐิตาย สัณเฑาะว์. ฌานทสฺสนปฏฺฐิตาย
ผลสจฺฉิกริยาย สัณเฑาะว์. (๒-๘)

[๕๗๑] เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิตะ พหุสฺสีกเต กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสสมฺภติ,
วิตกฺกวิจจาราปิ ฐปฺสสมฺภติ, เภวลาปิ วิชฺชาภาคิยา ธมฺมา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺติ.
กตมสฺมี เอกธมฺเม ? กายคตตาย สติยา. อิมสฺมี ไช ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิตะ พหุสฺสีกเต
กาโยปิ ปสฺสสมฺภติ, จิตฺตมฺปิ ปสฺสสมฺภติ, วิตกฺกวิจจาราปิ ฐปฺสสมฺภติ, เภวลาปิ วิชฺชาภาคิยา
ธมฺมา ภาวนาปาริปุรี คจฺจนฺตฺติ. (๙)

[๕๗๒] เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อนุปฺปนฺนา เจว อุกฺกุสลา ธมฺมา
นุปฺปชฺชนฺติ, อุปปนฺนา จ อุกฺกุสลา ธมฺมา ปหฺยีนฺติ. กตมสฺมี เอกธมฺเม ? กายคตตาย สติยา.
อิมสฺมี ไช ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อนุปฺปนฺนา เจว อุกฺกุสลา ธมฺมา นุปฺปชฺชนฺติ,
อุปปนฺนา จ อุกฺกุสลา ธมฺมา ปหฺยีนฺตฺติ. (๑๐)

[๕๗๓] เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อนุปฺปนฺนา เจว กุสฺลา ธมฺมา
อุปปชฺชนฺติ, อุปปนฺนา จ กุสฺลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย เวปฺปุลลาเย สัณเฑาะว์. กตมสฺมี
เอกธมฺเม ? กายคตตาย สติยา. อิมสฺมี ไช ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อนุปฺปนฺนา
เจว กุสฺลา ธมฺมา อุปปชฺชนฺติ, อุปปนฺนา จ กุสฺลา ธมฺมา ภิยฺโยภาวาย เวปฺปุลลาเย
สัณเฑาะว์. (๑๑)

[๕๗๔] เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อวิชฺชา ปหฺยิติ, วิชฺชา อุปปชฺชติ,
อสมฺมิมาโน ปหฺยิติ, อนุสฺยา สมฺมุคฺคมาตํ คจฺจนฺติ, สญฺญเวชฺชนา ปหฺยีนฺติ. กตมสฺมี
เอกธมฺเม ? กายคตตาย สติยา. อิมสฺมี ไช ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อวิชฺชา
ปหฺยิติ, วิชฺชา อุปปชฺชติ, อสมฺมิมาโน ปหฺยิติ, อนุสฺยา สมฺมุคฺคมาตํ คจฺจนฺติ, สญฺญเวชฺชนา
ปหฺยีนฺตฺติ. (๑๒)

[๕๗๕-๕๗๖] เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตะ พหุสฺสีกโต ปญฺญาปปนฺนทาย สัณเฑาะว์.
อนุปาทาปรินิพฺพานาย สัณเฑาะว์. กตมธมฺโม ? กายคตตาย สติ. ออํ ไช ภิกฺขเว
เอกธมฺโม ภาวิตะ พหุสฺสีกโต ปญฺญาปปนฺนทาย สัณเฑาะว์. อนุปาทาปรินิพฺพานาย
สัณเฑาะว์. (๑๓-๑๔)

[๕๗๗-๕๗๘] เอกธมฺเม ภิกฺขเว ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อเนกธมฺมุปฺปฏฺฐิตะ โหติ.
นานาธมฺมุปฺปฏฺฐิตะ โหติ. อเนกธมฺมุปฺปฏฺฐิตะ โหติ. กตมสฺมี เอกธมฺเม ? กายคตตาย
สติยา. อิมสฺมี ไช ภิกฺขเว เอกธมฺเม ภาวิตะ พหุสฺสีกเต อเนกธมฺมุปฺปฏฺฐิตะ โหติ.
นานาธมฺมุปฺปฏฺฐิตะ โหติ. อเนกธมฺมุปฺปฏฺฐิตะ โหติ. (๑๕-๑๖)

[๕๗๙-๕๘๐] เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตะ พหุสฺสีกโต โสตาปตฺติผลสจฺฉิกริยาย
สัณเฑาะว์. สกทาคามีผลสจฺฉิกริยาย สัณเฑาะว์. อนาคามีผลสจฺฉิกริยาย สัณเฑาะว์.
อโรรหตฺตผลสจฺฉิกริยาย สัณเฑาะว์. กตมธมฺโม ? กายคตตาย สติ. ออํ ไช ภิกฺขเว

เอกธมฺโม ภาวิตโต พหุลีกโต โสตาปตฺติผลสจฺจิกิริยายํ สํวตฺตติ. สกทาคามิผลสจฺจิกิริยายํ
สํวตฺตติ. อนาคามิผลสจฺจิกิริยายํ สํวตฺตติ. อรหตฺตผลสจฺจิกิริยายํ สํวตฺตติ. (๑๘-๒๑)

[๕๘๔-๕๙๙] เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิตโต พหุลีกโต ปญฺญาปฏฺฐิลาภายํ สํวตฺตติ.
ปญฺญาวุฑฺฒิยา สํวตฺตติ. ปญฺญาเวปฺปุลลาภายํ สํวตฺตติ. มหาปญฺญตตายํ สํวตฺตติ.
ปุญฺญปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. วิปฺพลปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. คมฺภีรปญฺญตตายํ สํวตฺตติ.
อสมนฺตปญฺญตตาย^{๒๕} สํวตฺตติ. ฐวฺริปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. ปญฺญาพานุสฺสลาภายํ สํวตฺตติ.
สีมปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. ลหุปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. หาสปญฺญตตาย^{๒๖} สํวตฺตติ.
ชวณปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. ติกฺขปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. นิพฺเพธิกปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. กตโม
เอกธมฺโม ? กายคตา สติ. อโย ฆอ ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิตโต พหุลีกโต ปญฺญาปฏฺฐิลาภายํ
สํวตฺตติ. ปญฺญาวุฑฺฒิยา สํวตฺตติ. ปญฺญาเวปฺปุลลาภายํ สํวตฺตติ. มหาปญฺญตตายํ สํวตฺตติ.
ปุญฺญปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. วิปฺพลปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. คมฺภีรปญฺญตตายํ สํวตฺตติ.
อสมนฺตปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. ฐวฺริปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. ปญฺญาพานุสฺสลาภายํ สํวตฺตติ.
สีมปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. ลหุปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. หาสปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. ชวณปญฺญตตายํ
สํวตฺตติ. ติกฺขปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. นิพฺเพธิกปญฺญตตายํ สํวตฺตติ. (๒๒-๓๙)

กายคตาสติวคฺโค.)

๒๐. อมตวคฺค

[๖๐๐] อมตฺนเต ภิกฺขเว น ปริภุญฺชนตี, เย กายคตาสตี น ปริภุญฺชนตี. อมตฺนเต
ภิกฺขเว ปริภุญฺชนตี, ये กายคตาสตี ปริภุญฺชนตี. (๑)

[๖๐๑] อมตฺนเตสํ ภิกฺขเว อปริภุญฺตํ, เยสํ กายคตา สติ อปริภุญฺตา. อมตฺนเตสํ
ภิกฺขเว ปริภุญฺตํ, येสํ กายคตา สติ ปริภุญฺตา. (๒)

[๖๐๒] อมตฺนเตสํ ภิกฺขเว ปริหีนํ, เยสํ กายคตา สติ ปริหีนา. อมตฺนเตสํ ภิกฺขเว
อปริหีนํ, येสํ กายคตา สติ อปริหีนา. (๓)

[๖๐๓] อมตฺนเตสํ, ภิกฺขเว วิรทํ, เยสํ กายคตา สติ วิรทฺตา. อมตฺนเตสํ ภิกฺขเว
อวฺรทํ,^{๒๗} येสํ กายคตา สติ อวฺรทฺตา. (๔)

[๖๐๔] อมตฺนเต ภิกฺขเว ปมาทิสฺสุ, ये กายคตาสตี ปมาทิสฺสุ. อมตฺนเต ภิกฺขเว น
ปมาทิสฺสุ. ये กายคตาสตี น ปมาทิสฺสุ. (๕)

[๖๐๕] อมตฺนเตสํ ภิกฺขเว ปมฺภูจํ, เยสํ กายคตา สติ ปมฺภูจฺจา. อมตฺนเตสํ ภิกฺขเว
อปมฺภูจํ, येสํ กายคตา สติ อปมฺภูจฺจา. (๖)

^{๒๕} ก. อสมตฺตปญฺญา

^{๒๖} ส.อ. หาสปญฺญตตาย

^{๒๗} ก. อวิรทํ

[๖๐๖] อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อนาเสวิตํ, เยสํ กายคตา สติ อนาเสวิตา. อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อาเสวิตํ, เยสํ กายคตา สติ อาเสวิตาติ. (๗)

[๖๐๗] อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อภาวิตํ, เยสํ กายคตา สติ อภาวิตา. อมตนะเตสํ ภิกฺขเว ภาวิตํ, เยสํ กายคตา สติ ภาวิตาติ. (๘)

[๖๐๘] อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อพหุสีกตํ, เยสํ กายคตา สติ อพหุสีกตา. อมตนะเตสํ ภิกฺขเว พหุสีกตํ, เยสํ กายคตา สติ พหุสีกตาติ. (๙)

[๖๐๙] อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อนภิญฺเฐตํ, เยสํ กายคตา สติ อนภิญฺเฐตา. อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อภิญฺเฐตํ, เยสํ กายคตา สติ อภิญฺเฐตาติ. (๑๐)

[๖๑๐] อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อปริญฺเฐตํ, เยสํ กายคตา สติ อปริญฺเฐตา. อมตนะเตสํ ภิกฺขเว ปริญฺเฐตํ, เยสํ กายคตา สติ ปริญฺเฐตาติ. (๑๑)

[๖๑๑] อมตนะเตสํ ภิกฺขเว อสจฺฉิกตํ, เยสํ กายคตา สติ อสจฺฉิกตา. อมตนะเตสํ ภิกฺขเว สจฺฉิกตํ, เยสํ กายคตา สติ สจฺฉิกตาติ. (๑๒)

(อิทมโวจ ภควา. อตฺตมฺนา เต ภิกฺขุ ภควโต ภาสีตํ อภินนฺทฺหติ.)

(อมตวคฺโค.)

เอกกนิปาโต นิฏฺฐิตो

๑๔. เอตทัคควรรค
หมวดว่าด้วยเอตทัคคะ^{๒๘}

๑. ปฐมวรรค
หมวดที่ ๑

[๑๘๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย อัญญาโกณฑัญญะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นรัตตัญญู^{๒๙} (๑)

[๑๘๙] สารีบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามาก (๒)

[๑๙๐] มหาโมคคัลลานะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีฤทธิ์มาก (๓)

[๑๙๑] มหากัสสปะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงจุดงค์ และสรรเสริญคุณแห่งจุดงค์ (๔)

[๑๙๒] อนรุทตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีตาทิพย์ (๕)

[๑๙๓] ภัททิยกาฬโคธายบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เกิดในตระกูลสูง (๖)

[๑๙๔] ลกุณฏกภัททิยะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีเสียงไพเราะ (๗)

[๑๙๕] ปิณฑิลภการทวาชะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้บันลือสีหนาท^{๓๐} (๘)

[๑๙๖] ปุณณมันตานีบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นธรรมกถึก (๙)

[๑๙๗] มหาจักษณะ^{๓๑}เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้อธิบายความหมายแห่งธรรมที่กล่าวไว้โดยย่อได้พิสดาร (๑๐)

ปฐมวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๒. ทุติยวรรค

^{๒๘} **เอตทัคคะ** ในที่นี้หมายถึงเป็นยอดเยี่ยม เป็นผู้ประเสริฐที่สุดบ้าง (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๑๘๘/๑๑๒)

^{๒๙} **รัตตัญญู** ในที่นี้ เป็นตำแหน่งเอตทัคคะที่พระอัญญาโกณฑัญญะได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้า มีความหมายว่า รู้ราตรีนาน คือบวช รู้แจ้งธรรม และเป็นพระชีนาสพก่อนพระสาวกทั้งหลาย (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๑๘๘/๑๒๒)

^{๓๐} **บันลือสีหนาท** ในที่นี้หมายถึงอาการที่เปล่งวาจาอย่างองอาจจุฬาราชสีห์ในขณะที่เดินรอบ ๆ วิหาร มีความหมายว่า “ผู้มีความสงสัยในมรรคและผล จงถามข้าพเจ้า” หรือแม้จะยืนตรงพระพักตร์ของพระ พุทธเจ้าก็เปล่งวาจาว่า “กิจที่จะพึงทำในพระศาสนานี้ของข้าพระองค์ถึงที่สุดแล้ว” (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๑๙๕/๑๗๗)

^{๓๑} บางแห่งใช้ จักขยานะ

หมวดที่ ๒

[๑๙๘] จูฬปัณณกเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้สามารถเนรมิตกายมโนมัย³² (๑)

[๑๙๙] จูฬปัณณกเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ฉลาดในเจโตวิวัฏฏ³³ (๒)

[๒๐๐] มหาปัณณกเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ฉลาดในสัญญาวิวัฏฏ³⁴ (๓)

[๒๐๑] สุกุติเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปกติอยู่ด้วยความไม่มีกิเลส (๔)

[๒๐๒] สุกุติเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นทักษิโณยบุคคล (๕)

[๒๐๓] เวตขทิวรนิยะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้อยู่ป่าเป็นวัตร (๖)

[๒๐๔] กังขาเวตตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ยินดีในฌาน³⁵ (๗)

[๒๐๕] โสณโกฬิวิสะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ปรารภความเพียร³⁶ (๘)

[๒๐๖] โสณกุฎิกัณณะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวถ้อยคำไพเราะ³⁷ (๙)

[๒๐๗] สีวลีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีลาภ (๑๐)

[๒๐๘] วัคคลีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา (๑๑)

พุทธยวรรค จบ

³² เนรมิตกายมโนมัย หมายถึงเนรมิตกายที่เกิดขึ้นด้วยใจ เช่น ตามปกติภิกษุอื่นหลายรูปเนรมิตให้กายเกิดขึ้นมีรูปร่างลักษณะเหมือนกัน ทำนองอย่างเดียวกันได้เพียง ๓ หรือ ๔ รูป ไม่มาก ส่วนท่านพระจูฬปัณณก เนรมิตกายให้เป็นสมณะตั้ง ๑,๐๐๐ รูป โดยการนึกเพียงครั้งเดียว ทั้งยังสามารถทำให้กายที่เนรมิตนั้นมีรูปร่างต่างกัน ทำการงานต่างกัน เพราะฉะนั้น ท่านจึงเลิศกว่าภิกษุผู้เนรมิตกายมโนมัยทั้งหลาย (อง. เอกก.อ. (บาลี) ๑/๑๙๘/๑๘๙)

³³ ฉลาดในเจโตวิวัฏฏ หมายถึงฉลาดในการปรับเปลี่ยนใจ คือได้รูปาวจรมาน ๔ (ปจฺมมาน ทุตฺตยมาน ตตฺตยมาน และจตุตฺตยมาน) เพราะความฉลาดในสมาบัติ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๑๙๙/๑๘๙)

³⁴ ฉลาดในสัญญาวิวัฏฏ หมายถึงฉลาดในการปรับเปลี่ยนสัญญา คือได้รูปาวจรมาน ๔ (อาภาสณฺญายตนมาน วิญญณฺญายตนมาน อากิณฺญจฺญายตนมาน และเนวสฺสญฺญานาสฺสญฺญายตนมาน) (อง. เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๐๐/๑๘๙)

³⁵ มีฌาน ในที่นี้หมายถึง ได้ฌานและยินดีฌาน แม้ในพระเถรีและอุบาสิกาก็อธิบายทำนองเดียวกัน (อง. เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๐๔/๒๐๖)

³⁶ ดูเชิงอรรถที่ ๒ ข้อ ๑๘ หน้า ๔ ในเล่มนี้

³⁷ กล่าวถ้อยคำไพเราะ ในที่นี้หมายถึงแสดงธรรมกถาด้วยเสียงอันไพเราะ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๐๖/๒๑๒)

๑๔. เอตทัคค์วรรค

๓. ตติยวรรค

หมวดที่ ๓

[๒๐๙] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ราหุลเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ใคร่ต่อการศึกษา (๑)

[๒๑๐] รัฐบาลเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้บวชด้วยศรัทธา (๒)

[๒๑๑] กุณฺโถณะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้จับสลากได้ก่อน (๓)

[๒๑๒] วังคีสะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปฏิภาณ (๔)

[๒๑๓] อุปเสนวังคันทบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นที่เลื่อมใสของคนโดยรอบ (๕)

[๒๑๔] ทัพพมัลลบุตรเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้จัดแจงเสนาสนะ (๖)

[๒๑๕] ปิณินทวัจจะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นที่รักที่ชบใจของเหล่าเทวดา (๗)

[๒๑๖] พาหิยทารุจิริยะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้รู้แจ้งได้เร็ว (๘)

[๒๑๗] กุมารกัสสปะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้แสดงธรรมได้วิจิตร (๙)

[๒๑๘] มหาโกฏิฐิตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้บรรลุปฏิสัมภิตา (๑๐)

ตติยวรรค จบ

๑๔. เอตทัคค์วรรค

๔. จตุตถวรรค

หมวดที่ ๔

[๒๑๙] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นพหูสูต³⁸ (๑)

[๒๒๐] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีสติ³⁹ (๒)

[๒๒๑] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีคติ⁴⁰ (๓)

³⁸ ผู้เป็นพหูสูต ในที่นี้หมายถึงได้เรียนพระพุทธพจน์โดยตรงจากพระผู้มีพระภาค ตั้งอยู่ในฐานะ “ขุนคลังปริยัติ” ในศาสนาของพระพุทธพล (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)

³⁹ ผู้มีสติ ในที่นี้หมายถึงสามารถทรงจำพระพุทธพจน์ได้เป็นเลิศ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)

⁴⁰ ผู้มีคติ ในที่นี้หมายถึงจดจำที่มาของพระพุทธพจน์ได้หมดทุกบท แม้จะมีถึงหกหมื่นบท ก็จำได้ตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)

- [๒๒๒] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีฉิฉิต^{๔๑} (๔)
 [๒๒๓] อานนท์เลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นอุปัฏฐาก (๕)
 [๒๒๔] อรุณเวลกัศสปะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีบริวารมาก (๖)
 [๒๒๕] กาฬุทายีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ยังสกุลให้เลื่อมใส (๗)
 [๒๒๖] พักกุละเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีอาพาธน้อย (๘)
 [๒๒๗] โสภิตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ระลึกชาติได้ (๙)
 [๒๒๘] อุบาลีเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงวินัย (๑๐)
 [๒๒๙] นันทกะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวสอนนางภิกษุณี (๑๑)

[๒๓๐] นันทะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้คุ้มครองทวารในอินทรี^{๔๒}ทั้งหลายได้ (๑๒)

- [๒๓๑] มหากัปปิณะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้กล่าวสอนภิกษุ (๑๓)
 [๒๓๒] สาคตะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ฉลาดในเตโชธาตุ (๑๔)
 [๒๓๓] ราชะเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้มีปฏิภาณแจ่มแจ้ง (๑๕)
 [๒๓๔] โมฆราชเลิศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ทรงจักรเศวราหมอง (๑๖)

จตุตถวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๕. ปัญจวรรค

หมวดที่ ๕

- [๒๓๕] มหาปชาบดีโคตมีภิกษุณีเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เป็นรัตติญญ (๑)
 [๒๓๖] เขมาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีปัญญามาก (๒)
 [๒๓๗] อุบลวรรณาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีฤทธิ์มาก (๓)
 [๒๓๘] ปฏาจาราเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ทรงวินัย (๔)
 [๒๓๙] ธรรมทินนาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เป็นธรรมกถึก (๕)
 [๒๔๐] นันทาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ยินดีในฌาน (๖)
 [๒๔๑] โสณาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ปรารภความเพียร (๗)

^{๔๑} ผู้มีฉิฉิต ในที่นี้หมายถึงเพียรเรียน เพียรสาธยาย เพียรทรงจำพระพุทพจน์ และเพียรอุปัฏฐาก (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๑๙-๒๒๓/๒๕๖)

^{๔๒} อินทรี ในที่นี้หมายถึงอินทรี ๖ หรืออายตนะภายใน ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) พระนันทะเป็น ผู้สำรวจมรรว่างการเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโณภูัพพะ และธรรมารมณ (ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๓/๓๑๕-๓๑๖, ม.ญ. (ไทย) ๑๔/๓๐๕/๓๗๒-๓๗๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๒๒๙/๒๓๓)

[๒๔๒] สกุลาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีตาทิพย์ (๘)

[๒๔๓] ภัททาคุณทลเกสาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้รู้แจ้งได้เร็ว (๙)

[๒๔๔] ภัททาภาปีลานีเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ระลึกชาติได้ (๑๐)

[๒๔๕] ภัททากัจจานาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้บรรลุนิพพานใหญ่⁴³ (๑๑)

[๒๔๖] กิสาโคตมีเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ทรงจีวรเศร้าหมอง (๑๒)

[๒๔๗] สิงคาลมาตาเลิศกว่าภิกษุณีสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้หลุดพ้นด้วยศรัทธา (๑๓)

ปัญจมวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๖. จัมมฐวรรค

หมวดที่ ๖

[๒๔๘] พ่อค้าชื่อตปฺสสะและภัลลิกะเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ถึงสรณะก่อน (๑)

[๒๔๙] สุกัตตอนาถปิณฑิกคหบดีเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน⁴⁴ (๒)

[๒๕๐] จิตตคหบดีชาวเมืองมัจฉิกาสันถ์เลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เป็นธรรมกถึก (๓)

[๒๕๑] หัตถอุบาสกชาวกรุงอาฬวีเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้สงเคราะห์บริษัทด้วยสังคหวัตถุ ๔ (๔)

[๒๕๒] เจ้าศากยะพระนามว่ามหานามะเลิศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ถวายรสอันประณีต (๕)

⁴³ มหาอภิญญา หมายถึงการระลึกชาติได้ ๑ อสงไขย กับ ๑๐๐,๐๐๐ กับ ในศาสนาของพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์จะมีผู้บรรลุมหาอภิญญา ๔ องค์เท่านั้น เฉพาะในศาสนาของพระสมณโคดม ได้แก่ พระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระพุกุละ และพระภัททากัจจานาเถรี ในบรรดาทั้ง ๔ องค์นี้ พระภัททากัจจานา-เถรีเป็นผู้เลิศ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๔๕/๓๓๑)

⁴⁴ ผู้ถวายทาน ในที่นี้หมายถึงผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน แม้ในฝ่ายอุบาสิกผู้เป็นสาวิกาก็อธิบายทำนองเดียวกัน (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๔๙/๓๓๗)

[๒๕๓] อุดคคหบดีชาวกรุงเวสาลีเลศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้ถวายโภชนะเป็นที่น่าชอบใจ (๖)

[๒๕๔] อุดคคหบดีชาวหัตถิคามเลศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้อุปัฏฐากพระสงฆ์ (๗)

[๒๕๕] สุรธัมมพัฏฐะเลศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น (๘)

[๒๕๖] ชีวกโกมารภัจจ์เลศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้เลื่อมใสเฉพาะบุคคล (๙)

[๒๕๗] นกุลปิศาหบดีเลศกว่าอุบาสกสาวกทั้งหลายของเรา ผู้(กล่าวถ้อยคำที่)ทำให้เกิดความ)คุ้นเคย⁴⁵ (๑๐)

ฉัฏฐวรรค จบ

๑๔. เอตทัคควรรค

๗. สัตตมวรรค

หมวดที่ ๗

[๒๕๘] สุขาดาริดาของเสนานิภูมพีเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ถึงสรณะก่อน (๑)

[๒๕๙] วิสาขามิคารมาตาเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ยินดียิ่งในการถวายทาน (๒)

[๒๖๐] ขุชชุตตราเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เป็นพหูสูต (๓)

[๒๖๑] สามาวดีเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้มีปกติอยู่ด้วยเมตตา (๔)

[๒๖๒] อุตตรานันทมาตาเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ยินดีในฌาน (๕)

[๒๖๓] สุปปวาสาโกลิยธิดาเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้ถวายรสอันประณีต (๖)

[๒๖๔] สุปปิยาอุบาสิกาเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้บำรุงภิกษุอาพาธ (๗)

[๒๖๕] กาดิยานีเลศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เลื่อมใสอย่างแน่นแฟ้น (๘)

⁴⁵ ผู้คุ้นเคย ในที่นี้หมายถึงผู้กล่าวถ้อยคำที่ก่อให้เกิดความคุ้นเคย (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๕๗/๓๕๑)

[๒๖๖] นกุลมาตาคพตานี้เลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้(กล่าวถ้อยคำที่ทำให้เกิดความ)คุ้นเคย⁴⁶ (๙)

[๒๖๗] กาลีอุบาสิกาชาวเมืองกัณณะเลิศกว่าอุบาสิกาสาวิกาทั้งหลายของเรา ผู้เลื่อมใสเพราะได้ยินได้ฟังตาม ๆ กันมา (๑๐)

สัตตมวรรค จบ เอตทัคควรรคที่ ๑๔ จบ

๑๕. อัญฐานบาลี บาลีว่าด้วยความเป็นไปได้และเป็นไปได้

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

[๒๖๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เป็นไปไม่ได้เลย⁴⁷ที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ⁴⁸ พึงยึดถือสังขารใด ๆ โดยความเป็นสภาวะเที่ยง แต่เป็นไปได้⁴⁹ ที่ปุถุชนพึงยึดถือสังขารใด ๆ โดยความเป็นสภาวะเที่ยง (๑)

[๒๖๙] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิพึงยึดถือสังขารใด ๆ โดยความเป็นสุข แต่เป็นไปได้ที่ปุถุชนพึงยึดถือสังขารใด ๆ โดยความเป็นสุข (๒)

[๒๗๐] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิพึงยึดถือธรรมใด ๆ โดยความเป็นอัตตา แต่เป็นไปได้ที่ปุถุชนพึงยึดถือธรรมใด ๆ โดยความเป็นอัตตา (๓)

[๒๗๑] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิพึงฆ่ามารดา แต่เป็นไปได้ที่ปุถุชนพึงฆ่ามารดา (๔)

[๒๗๒] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิพึงฆ่าบิดา แต่เป็นไปได้ที่ปุถุชนพึงฆ่าบิดา (๕)

[๒๗๓] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิพึงฆ่าพระอรหันต์ แต่เป็นไปได้ที่ปุถุชนพึงฆ่าพระอรหันต์ (๖)

[๒๗๔] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ พึงมีจิตประทุษร้าย ทำร้ายตถาคตให้ห้อเลือด แต่เป็นไปได้ที่ปุถุชนพึงมีจิตประทุษร้าย ทำร้ายตถาคตให้ ห้อเลือด (๗)

⁴⁶ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อ ๒๕๗ หน้า ๓๒ ในเล่มนี้

⁴⁷ ดูเชิงอรรถที่ ๑ ข้อที่ ๔๑ หน้า ๗ ในเล่มนี้

⁴⁸ บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิ ได้แก่ บุคคล ในที่นี้หมายถึงพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันขึ้นไป และ ทิวฏฐิ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิวฏฐิ คือความเห็นชอบ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๖๘/๔๐๒)

⁴⁹ เป็นไปได้ ในที่นี้หมายถึงยอมรับฐานะ(เหตุ)ที่ให้เป็นไปได้ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๖๘/๔๐๒)

[๒๗๕] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญูพึงทำลายสงฆ์ แต่เป็นไปได้ที่ปฤชณพึงทำลายสงฆ์ (๘)

[๒๗๖] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทวิญญูพึงนับถือศาสดาอื่น แต่เป็นไปได้ที่ปฤชณพึงนับถือศาสดาอื่น (๙)

[๒๗๗] เป็นไปไม่ได้เลยที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๒ พระองค์พึงเสด็จอุบัติพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกัน⁵⁰ แต่เป็นไปได้ที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์เดียวพึงเสด็จอุบัติในโลกธาตุเดียว (๑๐)

ปฐมวรรค จบ

๑๕. อัญฐานบาลี

๒. ทุตติยวรรค

หมวดที่ ๒

[๒๗๘] เป็นไปไม่ได้เลยที่พระเจ้าจักรพรรดิ ๒ พระองค์พึงเสด็จอุบัติพร้อมกันในโลกธาตุเดียวกัน แต่เป็นไปได้ที่พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์เดียวพึงเสด็จอุบัติในโลกธาตุเดียว (๑)

[๒๗๙] เป็นไปไม่ได้เลยที่สตรีพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เป็นไปได้ที่บุรุษพึงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (๒)

[๒๘๐] เป็นไปไม่ได้เลยที่สตรีพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่เป็นไปได้ที่บุรุษพึงเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ (๓)

[๒๘๑-๒๘๓] เป็นไปไม่ได้เลยที่สตรีพึงครองความเป็นท้าวสักกะ ฯลฯ เป็นมาร ฯลฯ เป็นพรหม แต่เป็นไปได้ที่บุรุษพึงครองความเป็นท้าวสักกะ ฯลฯ เป็นมาร ฯลฯ เป็นพรหม (๔-๖)

[๒๘๔] เป็นไปไม่ได้เลยที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่กายทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ (๗)

[๒๘๕-๒๘๖] เป็นไปไม่ได้เลยที่วจีทุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่มโนทุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่มโนทุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ (๘-๙)

ทุตติยวรรค จบ

⁵⁰ โลกธาตุเดียวกัน หมายถึงจักรวาลเดียวกัน (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๗๗/๔๑๓)

๑๕. อภิธานบาลี

๓. ตติยวรรค

หมวดที่ ๓

[๒๘๗] เป็นไปไม่ได้เลยที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่กายสุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ (๑)

[๒๘๘-๒๘๙] เป็นไปไม่ได้เลยที่วจีสุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่มโนสุจริตจะพึงเกิดผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ แต่เป็นไปได้ที่มโนสุจริตจะพึงเกิดผลที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ (๒-๓)

[๒๙๐] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบกายทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความประกอบกายทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบกายทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต^{๕๑} นรก เพราะความประกอบกายทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๔)

[๒๙๑-๒๙๒] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบวจีทุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบมโนทุจริตหลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะความประกอบมโนทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบมโนทุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะประกอบมโนทุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๕-๖)

[๒๙๓] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะความประกอบกายสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบกายสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะประกอบกายสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๗)

[๒๙๔-๒๙๕] เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบวจีสุจริต ฯลฯ เป็นไปไม่ได้เลยที่บุคคลผู้ประกอบมโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะประกอบมโนสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย แต่เป็นไปได้ที่บุคคลผู้ประกอบมโนสุจริต หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ เพราะประกอบมโนสุจริตเป็นเหตุเป็นปัจจัย (๘-๙)

ตติยวรรค จบ

อภิธานบาลีที่ ๑๕ จบ

^{๕๑} ในที่นี้ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ คำนี้เป็นไวยากรณ์ของคำว่า “นรก” (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๔๓/๕๐)

๑๖. เอกธัมมบาลี บาลีว่าด้วยธรรมอันเป็นเอก⁵²

๑. ปฐมวรรค

หมวดที่ ๑

[๒๙๖] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยั้ง เพื่อดรฺสรู้ เพือนิพพาน

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ พุทธานุสสติ(การระลึกถึงพระพุทธเจ้า)

ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย อย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยั้ง เพื่อดรฺสรู้ เพือนิพพาน (๑)

[๒๙๗] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายอย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยั้ง เพื่อดรฺสรู้ เพือนิพพาน

ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร

คือ ธัมมานุสสติ(การระลึกถึงพระธรรม) ฯลฯ สังฆานุสสติ(การระลึกถึงพระสงฆ์) ฯลฯ สีลานุสสติ(การระลึกถึงศีล) ฯลฯ จาคานุสสติ(การระลึกถึงการบริจาค) ฯลฯ เทวตานุสสติ(การระลึกถึงเทวดา) ฯลฯ อานาปานัสสติ(สติกำหนดลมหายใจเข้าออก) ฯลฯ มรณัสสติ(การระลึกถึงความตาย) ฯลฯ กายคตาสติ(สติอันไปในกาย) ฯลฯ อุปสมานุสสติ(การระลึกถึงธรรมอันเป็นที่สงบ)

ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลเจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่าย อย่างที่สุด เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับ เพื่อสงบระงับ เพื่อยั้ง เพื่อดรฺสรู้ เพือนิพพาน (๑๐)

ปฐมวรรค จบ

⁵² **ธรรมอันเป็นเอก** ในที่นี้หมายถึงธรรมที่มีสภาวะเป็นหนึ่ง(เอกสภาวะ) ศัพท์ว่า **ธรรม** นี้มีความหมายว่า **สภาวะ** ดังในคำว่า กุสลา ธมฺมา (สภาวะที่เป็นกุศล) เป็นต้น (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๙๖/๔๑๘, อง.เอกก.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๙๖/๒๗๕)

๑๖. เอกธัมมบาลี

๒. พุติยวรรค

หมวดที่ ๒

[๒๙๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนมิจฉาทิฏฐิ^{๕๓} (ความเห็นผิด)นี้ เมื่อเป็นมิจฉาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๑)

[๒๙๙] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็ไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้นเหมือนสัมมาทิฏฐิ^{๕๔} (ความเห็นชอบ)นี้ เมื่อเป็นสัมมาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๒)

[๓๐๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไปเหมือนมิจฉาทิฏฐินี้ เมื่อเป็นมิจฉาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๓)

[๓๐๑] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไปเหมือนสัมมาทิฏฐินี้ เมื่อเป็นสัมมาทิฏฐิ อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมไป (๔)

[๓๐๒] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้มิจฉาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้นเหมือนอนโยนิโสมนสิการ เมื่อมนสิการโดยไม่แยบคาย มิจฉาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น (๕)

[๓๐๓] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้สัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น หรือที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้นเหมือนอนโยนิโสมนสิการ เมื่อมนสิการโดยแยบคาย สัมมาทิฏฐิที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น (๖)

[๓๐๔] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เหล่าสัตว์ หลังจากตายแล้วไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก เหมือนมิจฉาทิฏฐินี้ เหล่าสัตว์ที่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก (๗)

^{๕๓} มิจฉาทิฏฐิ ในที่นี้หมายถึงทิฏฐิ ๖๒ ประการ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๒๙๘/๔๒๒, ดูเรื่องทิฏฐิ ๖๒ ประการในที.สี. (ไทย) ๙/๒๘-๙๘/๑๒-๓๙)

^{๕๔} สัมมาทิฏฐิ ในที่นี้หมายถึงสัมมาทิฏฐิ ๕ ประการ คือ (๑) กัมมัชฌกตาทิฏฐิ (๒) ฌานสัมมาทิฏฐิ (๓) วิปัสสนาสัมมาทิฏฐิ (๔) มัคคสัมมาทิฏฐิ (๕) ผลสัมมาทิฏฐิ (อง.ทุก.อ. (บาลี) ๒/๑๗๕/๗๑)

[๓๐๕] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่เป็นเหตุให้เหล่าสัตว์ หลังจากตายแล้วไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เหมือนสัมมาทิฏฐินี้ เหล่าสัตว์ที่ประกอบด้วยสัมมาทิฏฐิ หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ (๘)

[๓๐๖] กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ วจีกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลาย ของบุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าใคร่ ไม่น่าพอใจ ไม่เกื้อกูล เป็นทุกข์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นเลวทราม

กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ ... ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นเลวทราม เปรียบเหมือนเมล็ดสะเดา เมล็ดบวบขม หรือเมล็ดน้ำเต้าขม ที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดินและรสน้ำที่มันคุดชับเอาไว้ทั้งหมด ย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของขม เผ็ดร้อน ไม่น่ายินดี ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเมล็ดสะเดาเป็นต้นนั้น เลว ฉะนั้น (๙)

[๓๐๗] กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ วจีกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ มโนกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ เจตนา ความปรารถนา ความตั้งใจ และสังขารทั้งหลายของบุคคลผู้เป็นสัมมาทิฏฐิ ธรรมทั้งหมดนั้นย่อมเป็นไปเพื่อผลอันน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ เกื้อกูล เป็นสุข ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นดี

กายกรรมที่ถือปฏิบัติให้บริบูรณ์ตามสมควรแก่ทิฏฐิ ... ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะความเห็นดี เปรียบเหมือนพันธุ์อ้อย พันธุ์ข้าวสาลีหรือเมล็ดจันทน์ที่บุคคลเพาะไว้ในดินชุ่มชื้น รสดินและรสน้ำที่มันคุดชับเอาไว้ทั้งหมดย่อมเป็นไปเพื่อความเป็นของหวาน น่าอร่อย น่าชื่นใจ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะพันธุ์อ้อยเป็นต้นนั้นดี ฉะนั้น (๑๐)

ทุติยวรรค จบ

๑๖. เอกธัมมบาลี

๓. ตติยวรรค

หมวดที่ ๓

[๓๐๘] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไช้สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ไช้ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นวิปริต บุคคลนั้นทำให้คนหมู่มาก

ออกจากสังฆธรรม⁵⁵ ให้ตั้งอยู่ในอสสังฆธรรม⁵⁶ บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๑)

[๓๐๙] บุคคลผู้เป็นเอก เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลผู้เป็นเอกคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นไม่วิปริต บุคคลนั้นทำให้คนหมู่มากออกจากอสสังฆธรรม ให้ตั้งอยู่ในสังฆธรรม บุคคลผู้เป็นเอกนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อเกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อสุขแก่คนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (๒)

[๓๑๐] เราไม่เห็นธรรมอื่นแม้อย่างหนึ่งที่มีโทษมากเหมือนมิจฉาทิฐินี้ โทษทั้งหลายมีมิจฉาทิฐิเป็นอย่างยิ่ง (๓)

[๓๑๑] เราไม่เห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียวที่ปฏิบัติเพื่อไม่เกื้อกูลแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่สุขแก่คนหมู่มาก เพื่อไม่ใช่ประโยชน์แก่คนหมู่มาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลายเหมือนโมฆบุรุษชื่อว่ามักขลินี้

โมฆบุรุษชื่อมักขลิเกิดขึ้นในโลก เป็นเหมือนลอบที่ดักมนุษย์ เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่สัตว์เป็นอันมากเปรียบเหมือนบุคคลดักลอบไว้ที่ปากอ่าว เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่ปลาเป็นอันมาก ฉะนั้น (๔)

[๓๑๒] ผู้ชักชวน ผู้ถูกชักชวน ผู้ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติตามคำชักชวน ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี คนทั้งหมดนั้นย่อมประสพสิ่งที่ไม่ใช่บุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๕)

[๓๑๓] ผู้ชักชวน ผู้ถูกชักชวน ผู้ถูกชักชวนแล้วปฏิบัติตามคำชักชวน ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี คนทั้งหมดนั้นย่อมประสพบุญเป็นอันมาก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ดี (๖)

[๓๑๔] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี ทายก(ผู้ให้)พึงรู้จักประมาณ ปฏิคาหก(ผู้รับ)ไม่จำเป็นต้องรู้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๗)

[๓๑๕] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ปฏิคาหกพึงรู้จักประมาณ ทายกไม่จำเป็นต้องรู้ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ดี (๘)

[๓๑๖] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี ผู้ปรารภความเพียรย่อมอยู่เป็นทุกข์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๙)

⁵⁵ **สังฆธรรม** ในที่นี้หมายถึงกุศลกรรมบถ ๑๐ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๐๘/๔๒๕)

⁵⁶ **อสสังฆธรรม** ในที่นี้หมายถึงอกุศลกรรมบถ ๑๐ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๐๘/๔๒๕)

[๓๑๗] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ผู้เกียจคร้านย่อมอยู่เป็นทุกข์ ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี (๑๐)

[๓๑๘] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ไม่ดี ผู้เกียจคร้านย่อมอยู่เป็นสุข ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ไม่ดี (๑๑)

[๓๑๙] ในธรรมวินัยที่กล่าวไว้ดี ผู้ปรารภความเพียรย่อมอยู่เป็นสุข ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมที่กล่าวไว้ดี (๑๒)

[๓๒๐] คุณ(อุจจาระ)แม้เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น แม้ฉนใด ภพแม้เพียงเล็กน้อย ก็ฉนนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญโดยที่สุดแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว (๑๓)

[๓๒๑] มูล(ปัสสาวะ)แม้เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น ... น้ำลายแม้เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น ... น้ำหนองแม้เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็น ... เลือดแม้เพียงเล็กน้อยก็มีกลิ่นเหม็นแม้ฉนใด ภพแม้เพียงเล็กน้อยก็ฉนนั้นเหมือนกัน เราไม่สรรเสริญ โดยที่สุดแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว (๑๔)

ตติยวรรค จบ

๑๖. เอกธัมมบาลี

๔. จตุตถวรรค

หมวดที่ ๔

[๓๒๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ในชมพูทวีปนี้ สวณอันน่ารื่นรมย์ ป่าอันน่ารื่นรมย์ ภูมิประเทศอันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์มีจำนวนน้อยนัก ส่วนสถานที่ที่เป็นที่ดอน ที่ลุ่ม ที่มีน้ำหลาก ที่มีดอกไม้และหนาม ที่มีภูเขาสูงชันลาดต่ำมีจำนวนมากกว่า แม้ฉนใด สัตว์ที่เกิดบนบกมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่เกิดในน้ำมีจำนวนมากกว่า ฉนนั้นเหมือนกันแล (๑)

[๓๒๓] สัตว์ที่กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไปเกิดในกำเนิดอื่น^{๕๗} นอกจากมนุษย์มีจำนวนมากกว่า สัตว์ที่กลับมาเกิดในมัชฌิมชนบทมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่กลับมาเกิดในปัจฉิมชนบท ในหมู่ชาวมิถิลยะผู้โง่เขลามิถิลยะมีจำนวนมากกว่า (๒)

[๓๒๔] สัตว์ที่มีปัญญา^{๕๘} โง่เขลา ไม่เป็นเหมือนคนหนวก คนใบ้ สามารถรู้เนื้อความแห่งคำสุภาสิตและทุพภาสิตได้มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่มีปัญญา โง่เขลา

^{๕๗} กำเนิดอื่น ในที่นี้หมายถึงอบาย ๔ คือ นรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน แดนเปรต และอสุรกาย (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๒๓/๔๓๓)

^{๕๘} มีปัญญา ในที่นี้หมายถึงมีปัญญา ๕ ประการ คือ (๑) กัมมัธสกตปัญญา (๒) ฌานปัญญา (๓) วิปัสสนาปัญญา (๔) มัคคปัญญา (๕) ผลปัญญา (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๒๔/๔๓๔)

เป็นเหมือนคนหนวก คนใบ้ ไม่สามารถรู้เนื้อความแห่งคำสุภาสิตและทุพภาสิตได้มี
จำนวนมากกว่า (๓)

[๓๒๕] สัตว์ที่ประกอบด้วยปัญญาจักขุอย่างประเสริฐมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่
ตกอยู่ในอวิชชา ลุ่มหลงมีจำนวนมากกว่า (๔)

[๓๒๖] สัตว์ที่ได้เห็นตถาคต^{๕๙}มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้เห็นตถาคตมี
จำนวนมากกว่า (๕)

[๓๒๗] สัตว์ที่ได้ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้
ฟังธรรมวินัยที่ตถาคตประกาศไว้มีจำนวนมากกว่า (๖)

[๓๒๘] สัตว์ที่ฟังธรรมแล้วทรงจำไว้ได้มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ฟังธรรมแล้วทรง
จำไว้ไม่ได้มีจำนวนมากกว่า (๗)

[๓๒๙] สัตว์ที่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์
ที่ไม่ไตร่ตรองเนื้อความแห่งธรรมที่ตนทรงจำไว้มีจำนวนมากกว่า (๘)

[๓๓๐] สัตว์ที่รู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม และปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรมมี
จำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่รู้ทั่วถึงอรรถ รู้ทั่วถึงธรรม แต่ไม่ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม มี
จำนวนมากกว่า (๙)

[๓๓๑] สัตว์ที่สลัดใจในเหตุอันควรสลัดใจมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่สลัดใจใน
เหตุอันควรสลัดใจมีจำนวนมากกว่า (๑๐)

[๓๓๒] สัตว์ที่สลัดใจ ทำความเพียรโดยแยบคายมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่สลัด
ใจ ไม่ทำความเพียรโดยแยบคายมีจำนวนมากกว่า (๑๑)

[๓๓๓] สัตว์ที่ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วได้สมาธิ^{๖๐} ได้เอกัคคตาจิต(จิตมี
อารมณ์เป็นหนึ่ง)มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วไม่ได้สมาธิ ไม่
ได้เอกัคคตาจิตมีจำนวนมากกว่า (๑๒)

[๓๓๔] สัตว์ที่ได้ข้าวอันเลิศและรสอันเลิศมีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้ข้าวอัน
เลิศและรสอันเลิศยังชีพด้วยการแสวงหาด้วยภตที่ใส่กระเบื้องมามีจำนวนมากกว่า
(๑๓)

^{๕๙} สัตว์ที่ได้เห็นตถาคต ในที่นี้หมายถึงรู้คุณของพระตถาคต ได้เห็นตถาคตด้วยจักขุวิญญาณ (อภ.เอกก.อ.
(บาลี) ๑/๓๒๖/๔๓๔)

^{๖๐} สมาธิ ในที่นี้หมายถึงมรรคสมาธิและผลสมาธิ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๓๓/๔๓๕)

[๓๓๕] สัตว์ที่ได้อรรถรส⁶¹ ธรรมรส⁶² และวิมุตติรส⁶³ มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่ไม่ได้อรรถรส ธรรมรส และวิมุตติรสมีจำนวนมากกว่า เพราะเหตุนี้แล เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้ว่า “เราจักเป็นผู้ได้อรรถรส ธรรมรส และวิมุตติรส” เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกอย่างนี้แล (๑๔)

[๓๓๖-๓๓๘] ในชมพูทวีปนี้ สวณอันน่ารื่นรมย์ ป่าอันน่ารื่นรมย์ ภูมิประเทศอันน่ารื่นรมย์ สระโบกขรณีอันน่ารื่นรมย์มีจำนวนน้อยนัก ส่วนสถานที่ที่เป็นที่ดอน ที่ลุ่ม ที่มีน้ำหลาก ที่มีตอไม้และหนาม ที่มีภูเขาสูงชันลาดต่ำมีจำนวนมากกว่า แม้ฉันใด สัตว์ที่จุติจากมนุษย์กลับมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัย (แดนเปรต) มีจำนวนมากกว่า ฉะนั้นเหมือนกันแล (๑๕-๑๗)

[๓๓๙-๓๔๑] สัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากมนุษย์ไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัย มีจำนวนมากกว่า (๑๘-๒๐)

[๓๔๒-๓๔๔] สัตว์ที่จุติจากเทวดากลับมาเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากเทวดาไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๒๑-๒๓)

[๓๔๕-๓๔๗] สัตว์ที่จุติจากเทวดามาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากเทวดาไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัย มีจำนวนมากกว่า (๒๔-๒๖)

[๓๔๘-๓๕๐] สัตว์ที่จุติจากนรกมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากนรกไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๒๗-๒๙)

[๓๕๑-๓๕๓] สัตว์ที่จุติจากนรกไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากนรกไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๐-๓๒)

⁶¹ อรรถรส หมายถึงสามัญญผล ๔ คือ โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล (อภ. เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๓๕/๔๓๖, อภ.ฎีกา (บาลี) ๑/๓๓๕/๒๘๙)

⁶² ธรรมรส หมายถึงมรรค ๔ คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหัตตมรรค (อภ. เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๓๕/๔๓๖, อภ.ฎีกา (บาลี) ๑/๓๓๕/๒๘๙)

⁶³ วิมุตติรส หมายถึงอมตนิพพาน (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๓๕/๔๓๖, อภ.ฎีกา (บาลี) ๑/๓๓๕/๒๘๙)

[๓๕๔-๓๕๖] สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานมาเกิดในหมู่มนุษย์ มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๓-๓๕)

[๓๕๗-๓๕๙] สัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๖-๓๘)

[๓๖๐-๓๖๒] สัตว์ที่จุติจากเปรตวิสัยมาเกิดในหมู่มนุษย์มีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากเปรตวิสัยไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๓๙-๔๑)

[๓๖๓-๓๖๕] สัตว์ที่จุติจากเปรตวิสัยไปเกิดในหมู่เทวดามีจำนวนน้อย ส่วนสัตว์ที่จุติจากเปรตวิสัยไปเกิดในนรก ฯลฯ เกิดในกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ฯลฯ เกิดในเปรตวิสัยมีจำนวนมากกว่า (๔๒-๔๔)

จตุตถวรรค จบ (สัมพุทฺธิปปเปยยาล^{๖๔} จบ)

๑๗. ปสาทกธัมมวรรค

หมวดว่าด้วยธรรมที่ทำให้เกิดความเลื่อมใส

[๓๖๖-๓๘๑] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ความเป็นผู้อยู่ป่าเป็น วัตร ความเป็นผู้ถือเทวียบินทบาตเป็นวัตร ความเป็นผู้ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ความเป็นผู้ทรงไตรจีวรเป็นวัตร ความเป็นธรรมกถึก ความเป็นวินัยธร ความเป็น พหูสูต ความเป็นผู้มั่นคง ความถึงพร้อมด้วยอากัปกิริยา^{๖๕} ความถึงพร้อมด้วยบริวารที่ดี ความเป็นผู้มีบริวารมาก ความเป็นกุลบุตร ความเป็นผู้มีรูปผิวพรรณงาม ความเป็นผู้เจรจาไพเราะ ความเป็นผู้มักน้อย ความเป็นผู้มีอาพาธน้อย ทั้งหมดนี้ เป็นชื่อเรียกกลาณันเอง (๑-๑๖)

(ปสาทกธรรมวรรคที่ ๑๗ จบ)

๑๘. อปรัจจราสังฆาตวรรค

หมวดว่าด้วยผลแห่งจิตชั่วลัดนิ้วมือเดียว อีกหมวดหนึ่ง

[๓๘๒] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุเจริญปฐมฌานแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ภิกษุนั้นเราเรียกว่า ผู้อยู่ไม่ห่างจากฌาน ทำตามคำสอนของศาสดา ปฏิบัติ

^{๖๔} ความของสัมพุทฺธิปปเปยยาล เริ่มตั้งแต่ข้อ ๓๒๒ ถึงข้อ ๓๖๕

^{๖๕} อากัปกิริยา ในที่นี้หมายถึงมารยาทในการรับปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้น (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๖๖/๔๓๗)

ตามโอวาท จันปิตนบาตของชาวบ้านอย่างไม่สูญเปล่า ไม่จำเป็นต้องพูดถึงภิกษุผู้
ทำให้มากซึ่งปฐมฌานนั้น (๑)

[๓๘๓-๓๘๙] ถ้าภิกษุเจริญหุตติยฌานแม้ชั่วลัดนิ้วมือเดียว ... เจริญตติย
ฌาน ... เจริญจตุตถฌาน ... เจริญเมตตาเจโตวิมุตติ ... เจริญกรุณาเจโตวิมุตติ ...
เจริญมุทิตาเจโตวิมุตติ ... เจริญอุpekขาเจโตวิมุตติ ฯลฯ (๒-๘)

[๓๙๐-๓๙๓] ภิกษุพิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มี
สติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ... พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ ...
พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ ... พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลาย^{๖๖}อยู่ มีความเพียร มี
สัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ (๙-๑๒)

[๓๙๔-๓๙๗] ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม праракความเพียร ประคองจิต มุ่ง
มั่น^{๖๗}เพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิดขึ้น ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม
ปรารภความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ภิกษุสร้าง
ฉันทะ พยายาม праракความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อทำกุศลธรรมที่ยัง ไม่เกิดให้
เกิดขึ้น ภิกษุสร้างฉันทะ พยายาม праракความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรง
อยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุญาณภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มที่จะแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว (๑๓-๑๖)

[๓๙๘-๔๐๑] ภิกษุเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร^{๖๘} ...
เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย
จิตตสมาธิปธานสังขาร ... เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร ...
(๑๗-๒๐)

[๔๐๒-๔๐๖] ภิกษุเจริญสัทธินทรีย์ ... เจริญวิริยอินทรีย์ ... เจริญสดินทรีย์ ...
เจริญสมาธิินทรีย์ ... เจริญปัญญาอินทรีย์ ... (๒๑-๒๕)

[๔๐๗-๔๑๑] ภิกษุเจริญสัทธาพละ ... เจริญวิริยพละ ... เจริญสติพละ ...
เจริญสมาธิพละ ... เจริญปัญญาพละ ... (๒๖-๓๐)

^{๖๖} **ธรรมทั้งหลาย** ในที่นี้หมายถึงนิรอรณ ๕ อุปาทานขันธ ๕ อายตนะภายใน ๖ และอายตนะภายนอก ๖
โพชฌงค์ ๗ อริยสัจ ๔ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๙๐/๔๔๐)

^{๖๗} **สร้างฉันทะ** หมายถึงสร้างความพอใจใคร่จะทำกุศล **พยายาม** หมายถึงทำความเพียรบากบั่น **ปรารภความ
เพียร** หมายถึงบำเพ็ญเพียรทั้งทางกายและทางใจ **ประคองจิต** หมายถึงยกจิตขึ้นพร้อมๆ กับ ความเพียรทาง
กายและทางจิต **มุ่งมั่น** หมายถึงทำความเพียรเป็นหลักใหญ่ (อง.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๓๙๔/๔๔๐) ได้แก่
สัมมปธาน ๔ ประการ ดู ๑/๓๙๔/๔๔๐ (ไทย) ๒๑/๖๙/๑๒๔-๑๒๕

^{๖๘} **ฉันทสมาธิ** หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะ **ปธานสังขาร** หมายถึงความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) คำว่า **ฉันท
สมาธิปธานสังขาร** หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น **วิริยสมาธิ จิตตสมาธิ และ วิมังสา
สมาธิ** ก็มีอรรถาธิบายเช่นเดียวกัน ในสูตรนี้ เป็นทั้งโลกียะและโลกุตตระ (อง.เอกก.อ. (บาลี)
๑/๓๙๘-๔๐๑/๔๔๕)

[๔๑๒-๔๑๘] ภิกษุเจริญสติสัมโพชฌงค์ ... เจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ ... เจริญวิริยสัมโพชฌงค์ ... เจริญปฐิสัมโพชฌงค์ ... เจริญปัสสทธิสัมโพชฌงค์ ... เจริญสมาธิสัมโพชฌงค์ ... เจริญอุเพกขาสัมโพชฌงค์ ... (๓๑-๓๗)

[๔๑๙-๔๒๖] ภิกษุเจริญสัมมาทิฐิ... เจริญสัมมาสังกัปปะ... เจริญสัมมาวาจา ... เจริญสัมมากัมมันตะ ... เจริญสัมมาอาชีวะ ... เจริญสัมมาวายามะ ... เจริญสัมมาสติ ... เจริญสัมมาสมาธิ... (๓๘-๔๕)

[๔๒๗] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดเล็ก มี สีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๔๖)

[๔๒๘] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดใหญ่ มี สีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๔๗)

[๔๒๙] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดเล็ก มี สีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๔๘)

[๔๓๐] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกขนาดใหญ่ มี สีสันดีหรือไม่ดี เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๔๙)

[๔๓๑] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกเขียว มีสีเขียว เปรียบด้วยของเขียว มีสีเขียวเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๕๐)

[๔๓๒] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกเหลือง มีสีเหลือง เปรียบด้วยของเหลือง มีสีเหลืองเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๕๑)

[๔๓๓] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกแดง มีสีแดง เปรียบด้วยของแดง มีสีแดงเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๕๒)

[๔๓๔] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายใน เห็นรูปภายนอกขาว มีสีขาว เปรียบด้วยของขาว มีสีขาวเข้ม เธอครอบงำรูปเหล่านั้นได้ มีความจำได้หมายรู้อย่างนี้ว่า “เรารู้ เราเห็น” (๕๓)

[๔๓๕] ภิกษุผู้มีรูปฌานเป็นอารมณ์ย่อมเห็นรูปภายนอกทั้งหลายได้ (๕๔)

[๔๓๖] ภิกษุผู้มีความจำได้หมายรู้รูปภายในย่อมเห็นรูปภายนอกทั้งหลายได้ (๕๕)

[๔๓๗] ภิกษุเป็นผู้สนใจไปว่า “งาม” เท่านั้น (๕๖)

[๔๓๘] ภิกษุบรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า “อากาศหาที่สุดมิได้” เพราะล่วงรู้สัญญา ดับปฏิสนธิสัญญา ไม่กำหนดถึงนันทตสัญญาโดยประการทั้งปวง (๕๗)

[๔๓๙] ภิกษุล่วงอากาศนัยโดยประการทั้งปวง บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า “วิญญาณหาที่สุดมิได้” (๕๘)

[๔๔๐] ภิกษุล่วงวิญญาณนัยโดยประการทั้งปวง บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” (๕๙)

[๔๔๑] ภิกษุล่วงอากิญจัญญายตนนิพพานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” (๖๐)

[๔๔๒] ภิกษุล่วงอากิญจัญญายตนนิพพานโดยประการทั้งปวง บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” (๖๑)

[๔๔๓-๔๕๒] ภิกษุเจริญปฐมฌาน ... เจริญอานาปานฌาน ... เจริญเตโชฌาน ... เจริญวายุฌาน ... เจริญโลกฌาน ... เจริญปิตกฌาน ... เจริญโลหิตกฌาน ... เจริญโอทกฌาน ... เจริญอากาศกฌาน ... เจริญวิญญานกฌาน ... (๖๒-๗๑)

[๔๕๓-๔๖๒] ภิกษุเจริญสุกขสัญญา ... เจริญมรณสัญญา ... เจริญอาหาเรปภิกขสัญญา ... เจริญสัพพโลเกอนภิตตสัญญา ... เจริญอนิจจสัญญา ... เจริญอนิจจังทุกขสัญญา ... เจริญทุกขอนัตตสัญญา ... เจริญปหานสัญญา ... เจริญวิราคะสัญญา ... เจริญนิโรธสัญญา... (๗๒-๘๑)

[๔๖๓-๔๗๒] ภิกษุเจริญอนิจจสัญญา ... เจริญอนัตตสัญญา ... เจริญมรณสัญญา ... เจริญอาหาเรปภิกขสัญญา ... เจริญสัพพโลเกอนภิตตสัญญา ... เจริญอภิญญาสัญญา ... เจริญบุพเพสัญญา ... เจริญวิเนกสัญญา ... เจริญวิจยิตกสัญญา ... เจริญอุทกมาตกสัญญา ... (๘๒-๙๑)

[๔๗๓-๔๘๒] ภิกษุเจริญพุทธานุสสติ ... เจริญธัมมานุสสติ ... เจริญสังฆานุสสติ ... เจริญสีลานุสสติ ... เจริญจาคานุสสติ ... เจริญเทวตานุสสติ ... เจริญ

⁶⁹ อากาสนัยโดยกำหนดว่า “อากาศหาที่สุดมิได้” เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๑ ของอรุณมาน ๔ (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๔๑๔/๓๐๘)

⁷⁰ วิญญาณนัยโดยกำหนดว่า “วิญญาณหาที่สุดมิได้” เป็นอารมณ์ เป็นขั้นที่ ๒ ของ อรุณมาน ๔ (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๔๑๔/๓๐๘)

⁷¹ อากิญจัญญายตนนิพพาน หมายถึงนิพพานที่กำหนดภาวะอันไม่มีอะไร(ความว่าง)เป็นอารมณ์ นิพพานนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สัญญาคะ(ที่สุดแห่งสัญญา)เพราะเป็นภาวะสุดท้ายของการมีสัญญากล่าวคือผู้บรรลุนิพพานโดยกำหนดว่า “ไม่มีอะไร” ขั้นต่อไปจะเข้าถึงอากิญจัญญายตนนิพพานบ้าง เข้าถึงอากิญจัญญายตนนิพพานบ้าง (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๔๑๔/๓๐๘)

อานาปานสติ ... เจริญมรณัสสติ ... เจริญกายคตาสติ ... เจริญอุปสมานุสสติ ...
(๙๒-๑๐๑)

[๔๘๓-๔๙๒] ภิกษุเจริญสัทธินทรีย์ที่ประกอบด้วยปฐมฌาน ... เจริญ
วิริยินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธิินทรีย์ ... เจริญปัญญาในทรีย์ ... เจริญ
สัทธาพละ... เจริญวิริยพละ... เจริญสติพละ... เจริญสมาธิพละ... เจริญปัญญาพละ...
(๑๐๒-๑๑๑)

[๔๙๓-๕๖๒] ภิกษุเจริญสัทธินทรีย์ที่ประกอบด้วยทุติยฌาน ฯลฯ ที่ประกอบ
ด้วยตติยฌาน ฯลฯ ที่ประกอบด้วยจตุตถฌาน ฯลฯ ที่ประกอบด้วยเมตตา ฯลฯ ที่
ประกอบด้วยกรุณา ฯลฯ ที่ประกอบด้วยมุทิตา ฯลฯ ที่ประกอบด้วยอุเบกขา ... เจริญ
วิริยินทรีย์ ... เจริญสตินทรีย์ ... เจริญสมาธิินทรีย์ ... เจริญปัญญาในทรีย์ ... เจริญ
สัทธาพละ... เจริญวิริยพละ... เจริญสติพละ... เจริญสมาธิพละ... เจริญปัญญาพละ ...
ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนี้เราเรียกว่า ผู้ยังไม่ห่างจากฌาน ทำตามคำสอน ของศาสดา
ปฏิบัติตามโอวาท ฉันทบิณฑบาตของชาวบ้านอย่างไม่สูญเปล่า ไม่จำเป็นต้องพูดถึง
ภิกษุผู้ทำให้มากซึ่งปัญญาพละที่ประกอบด้วยอุเบกขา (๑๑๒-๑๔๑)

อปรัจฉาราสังฆาตวรรคที่ ๑๘ จบ

๑๙. กายคตาสติวรรค

หมวดว่าด้วยผลแห่งการเจริญกายคตาสติ

[๕๖๓] พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย กายคตาสติอันภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง
ได้เจริญทำให้มากแล้ว กุศลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นส่วนแห่งวิชา^{๗๒} ย่อมเป็น
ภาวะที่หยั่งลงในจิตของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนมหาสมุทรอันผู้ใดผู้หนึ่งสัมผัสด้วยใจ
แล้ว^{๗๓} แม่น้ำน้อยสายใดสายหนึ่งที่ไหลไปสู่สมุทรย่อมปรากฏภายในจิตของผู้คน (๑)

[๕๖๔-๕๗๐] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อ
สังเวหาใหญ่^{๗๔} เพื่อประโยชน์ใหญ่^{๗๕} เพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะใหญ่^{๗๖} เพื่อสติ

^{๗๒} วิชา มี ๘ ประการ คือ (๑) วิปัสสนาญาณ (๒) มโนมยิทธิ (๓) อิทธิวิธา (๔) ทิพพโสดะ (๕) เจโตปริยญาณ
(๖) ปุพเพนิวาสานุสสติ (๗) ทิพพจักขุ (๘) อาสวักขยญาณ (อ.อ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๖๓/๔๗๒)

^{๗๓} หมายถึงการเจริญอาโปกลิน (อ.อ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๖๓/๔๗๒)

^{๗๔} สังเวหาใหญ่ ในที่นี้หมายถึงวิปัสสนาหรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงมรรคแห่งวิปัสสนา (อ.อ.เอกก.อ. (บาลี)
๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

^{๗๕} ประโยชน์ใหญ่ ในที่นี้หมายถึงมรรค ๔ อีกนัยหนึ่งหมายถึงสามัญญผล ๔ (อ.อ.เอกก.อ. (บาลี)
๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

^{๗๖} ธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะใหญ่ หมายถึงนิพพาน (อ.อ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

และสัมปชัญญะ เพื่อได้ญาณทัสสนะ⁷⁷ เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพื่อให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชาและวิมุตติ⁷⁸ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อสังเวชนียะใหญ่ เพื่อประโยชน์ใหญ่ เพื่อธรรมเป็นแดนเกษมจากโยคะใหญ่ เพื่อสติและสัมปชัญญะ เพื่อได้ญาณทัสสนะ เพื่ออยู่เป็นสุขในปัจจุบัน เพื่อให้แจ้งซึ่งผลแห่งวิชาและวิมุตติ (๒-๘)

[๕๗๑] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว แม้กายก็สงบ แม้จิตก็สงบ แม้วิตกและวิจารณ์ก็สงบ ธรรมที่เป็นส่วนแห่งวิชาแม้ทั้งสิ้นก็ถึงความเจริญเต็มที่ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว แม้กายก็สงบ แม้จิตก็สงบ แม้วิตกและวิจารณ์ก็สงบ ธรรมที่เป็นส่วนแห่งวิชาแม้ทั้งสิ้นก็ถึงความเจริญเต็มที่ (๙)

[๕๗๒] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็ไม่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็จะได้ (๑๐)

[๕๗๓] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้ว กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นก็เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นแล้วก็ไปเพื่อความเจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น (๑๑)

[๕๗๔] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมละอวิชชาได้ วิชาเกิดขึ้นย่อมละอัสมิมานะได้ อนุสัย⁷⁹ ย่อมถึงความถอนขึ้น ย่อมละสังโยชนได้ ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แล ที่บุคคลได้เจริญ

⁷⁷ ญาณทัสสนะ หมายถึงทิพพจักขุญาณ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

⁷⁸ ผลแห่งวิชาและวิมุตติ หมายถึงอรหัตตผล (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๖๔-๕๗๐/๔๗๒)

⁷⁹ อนุสัย มี ๗ คือ กามราคะ(ความกำหนัดในกาม) ปฏิฆะ(ความขัดใจ) ทิฏฐิ(ความเห็นผิด) วิจิกิจฉา (ความลังเลใจ) มานะ(ความถือตัว) ภวราคะ(ความกำหนัดในภพ) อวิชชา(ความไม่รู้จริง) (ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๒/๓๓๗, อภ.สตตป. (ไทย) ๒๓/๑๑/๑๗)

ทำให้มากแล้วย่อมละอวิชชาได้ วิชาเกิดขึ้นย่อมละอัสมิมานะ⁸⁰ได้ อนุสัยถึงความถอนขึ้นย่อมละสังโยชนีได้ (๑๒)

[๕๗๕-๕๗๖] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา เพื่ออนุपाทาปรินิพพาน ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อความแตกฉานแห่งปัญญา เพื่ออนุपाทาปรินิพพาน (๑๓-๑๔)

[๕๗๗-๕๗๙] เมื่อธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมมีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุหลายชนิด⁸¹ มีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุที่แตกต่างกัน มีความแตกฉานในธาตุหลายชนิด ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ เมื่อธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมมีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุหลายชนิด มีความเข้าใจแจ่มแจ้งธาตุที่แตกต่างกัน มีความแตกฉานในธาตุหลายชนิด (๑๕-๑๗)

[๕๘๐-๕๘๓] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล ธรรมอันเป็นเอก คืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อให้แจ้งโสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล และอรหัตตผล (๑๘-๒๑)

[๕๘๔-๕๘๙] ธรรมอันเป็นเอกที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อให้ปัญญา⁸² เพื่อความเจริญแห่งปัญญา⁸³ เพื่อความไพบูลย์แห่งปัญญา เพื่อความเป็น

⁸⁰ อัสมิมานะ หมายถึงความสำคัญตนเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ มี ๙ ประการ คือ (๑) เป็นผู้เลศกว่าเขา สำคัญตัวว่า เลศกว่าเขา (๒) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา (๓) เป็นผู้เลศกว่าเขาสำคัญตัว ว่าเลวกว่าเขา (๔) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา (๕) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา (๖) เป็นผู้เสมอเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา (๗) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลศกว่าเขา (๘) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเสมอเขา (๙) เป็นผู้เลวกว่าเขาสำคัญตัวว่าเลวกว่าเขา (ช.ม. (ไทย) ๒๙/๑๗๘/๕๑๐, ช.จ. (ไทย) ๓๐/๑๐๓/๓๕๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๖๒/๖๕๕-๖๕๖ อจ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๗๔/๔๗๓)

⁸¹ ธาตุหลายชนิด หมายถึงธาตุ ๑๘ มีจักขุธาตุเป็นต้น (อจ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๗๗/๔๗๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๑๘๕/๑๕๔)

⁸² ปัญญา ในที่นี้หมายถึงมคฺคญาณ ๔ ผลญาณ ๔ ปฏิสัมภิทาญาณ ๔ อภิปัญญาญาณ ๖ ญาณ ๗๓ และญาณ ๗๗ (อจ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๔)

⁸³ ปัญญา ในที่นี้หมายถึงปัญญาของพระอริยเสขบุคคล ๗ จำพวก กัลยาณบุุณ และปัญญาของพระอรหันต์ (อจ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๔)

ผู้มีปัญญา⁸⁴ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา⁸⁵ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบุลย์ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลุ่มลึก⁸⁶ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาสามารถยิ่ง⁸⁷ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญากว้างขวาง⁸⁸ เพื่อความเป็นผู้มากด้วยปัญญา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาว่องไว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคล่องแคล่ว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม⁸⁹ และเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส ธรรมอันเป็นเอกคืออะไร คือ กายคตาสติ ธรรมอันเป็นเอกนี้แลที่บุคคลได้เจริญทำให้มากแล้วย่อมเป็นไปเพื่อได้ปัญญา เพื่อความเจริญแห่งปัญญา เพื่อความไพบุลย์แห่งปัญญา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญา⁹⁰ มาก เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาแน่นหนา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาไพบุลย์ เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาลุ่มลึก เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาสามารถยิ่ง เพื่อความเป็นผู้มีปัญญากว้างขวาง เพื่อความเป็นผู้มากด้วยปัญญา เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาว่องไว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเร็ว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาร่าเริง เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาคล่องแคล่ว เพื่อความเป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม และเพื่อความเป็นผู้มีปัญญาชำแรกกิเลส⁹⁰ (๒๒-๓๗)

กายคตาสติวรรคที่ ๑๙ จบ

⁸⁴ **มีปัญญา**มาก ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่ได้รับประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน ได้แก่ ธาตุ ๑๘ อายตนะ ๑๒ ปฏิจสมุปปาตธรรม นิรุติ ปฏิภาณ สิลขันธ สมาริขันธ ปัญญาขันธ วิมุตติขันธ วิมุตติญาณทัสสนขันธ สุณานุกรฐานขันธ สุณานะ อัญฐานะ วิหารสมาบัติ ๘ อริยสัจ ๔ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ สามัญญผล ๔ อภิญญา ๖ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๔)

⁸⁵ **มีปัญญาแน่นหนา** ในที่นี้หมายถึงมีญาณ(ความรู้)ในธาตุ ๑๘ อายตนะ ๑๒ ฯลฯ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๔)

⁸⁶ **มีปัญญาไพบุลย์และมีปัญญาลุ่มลึก** ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่ได้รับประโยชน์อย่างยิ่งคือพระนิพพาน (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๕)

⁸⁷ **มีปัญญาสามารถยิ่ง** ในที่นี้หมายถึงได้บรรลุอรรถปฏิสัมภิทา ธัมมปฏิสัมภิทา นิรุติปฏิสัมภิทา ปฏิภาณปฏิสัมภิทา (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๕)

⁸⁸ **มีปัญญากว้างขวาง** ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่หนักหน่วงดุจแผ่นดินสามารถข่มกิเลสทั้งปวงมีรากจะเป็นต้นได้ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๖)

⁸⁹ **มีปัญญาเฉียบแหลม** ในที่นี้หมายถึงมีปัญญาที่ละเอียด บรรเทา ดับกามวิตก พยาบาทวิตก วิหิงสาวิตก และบาปอกุศลธรรม ทำให้ไม่มีรากะ โทสะ โมหะ ฯลฯ กรรมที่นำสัตว์ไปสู่ภพ และหมายถึงปัญญาที่รู้แจ้งอริยมรรค ๔ สามัญญผล ๔ ปฏิสัมภิทา ๔ อภิญญา ๖ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๕๘๔/๔๗๘)

⁹⁰ ดูเทียบ ขุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔/๕๔๔-๕๕๗

๒๐. อมตวรรค

หมวดว่าด้วยอมตธรรม

[๖๐๐] ขนเหล่าใดไม่เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่บรรลุอมตธรรม ขนเหล่าใดเจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าบรรลุอมตธรรม (๑)

[๖๐๑] ขนเหล่าใดไม่ได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ได้บรรลุอมตธรรม ขนเหล่าใดได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าได้บรรลุอมตธรรม (๒)

[๖๐๒] ขนเหล่าใดมีกายคตาสติเสื่อม ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่ามอมตธรรมเสื่อม ขนเหล่าใดมีกายคตาสติไม่เสื่อม ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่ามอมตธรรมไม่เสื่อม (๓)

[๖๐๓] ขนเหล่าใดเปื้อนกายคตาสติ^{๙๑} ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าเปื้อนอมตธรรม ขนเหล่าใดชอบใจกายคตาสติ^{๙๒} ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าชอบใจอมตธรรม (๔)

[๖๐๔] ขนเหล่าใดประมาณกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าประมาณอมตธรรม ขนเหล่าใดไม่ประมาณกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ประมาณอมตธรรม (๕)

[๖๐๕] ขนเหล่าใดหลงลืมกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าหลงลืมอมตธรรม ขนเหล่าใดไม่หลงลืมกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่หลงลืมอมตธรรม (๖)

[๖๐๖] ขนเหล่าใดไม่ได้เสพกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ได้เสพอมตธรรม ขนเหล่าใดได้เสพกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าได้เสพอมตธรรม (๗)

[๖๐๗] ขนเหล่าใดไม่ได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ได้เจริญอมตธรรม ขนเหล่าใดได้เจริญกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าได้เจริญอมตธรรม (๘)

[๖๐๘] ขนเหล่าใดไม่ได้ทำกายคตาสติให้มาก ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ได้ทำ อมตธรรมให้มาก ขนเหล่าใดได้ทำกายคตาสติให้มาก ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าได้ทำ อมตธรรมให้มาก (๙)

[๖๐๙] ขนเหล่าใดไม่ได้รู้ยิ่งกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ได้รู้ยิ่งอมตธรรม ขนเหล่าใดได้รู้ยิ่งกายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าได้รู้ยิ่งอมตธรรม (๑๐)

[๖๑๐] ขนเหล่าใดไม่ได้กำหนดรู้กายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ได้กำหนดรู้ อมตธรรม ขนเหล่าใดได้กำหนดรู้กายคตาสติ ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าได้กำหนดรู้ อมตธรรม (๑๑)

[๖๑๑] ขนเหล่าใดไม่ได้ทำกายคตาสติให้แจ้ง ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าไม่ได้ทำ อมตธรรมให้แจ้ง ขนเหล่าใดได้ทำกายคตาสติให้แจ้ง ขนเหล่านั้นนี้ชื่อว่าได้ทำอมตธรรมให้แจ้ง (๑๒)

^{๙๑} เปื้อนกายคตาสติ หมายถึงไม่ให้กายคตาสติสำเร็จ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๖๐๐-๖๑๑/๔๘๐)

^{๙๒} ชอบใจกายคตาสติ หมายถึงบำเพ็ญกายคตาสติให้บริบูรณ์ (อภ.เอกก.อ. (บาลี) ๑/๖๐๐-๖๑๑/๔๘๐)

(เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นมีใจยินดี ต่างชื่นชมภาสิตของ
พระผู้มีพระภาค)

อมตวรรคที่ ๒๐ จบ

เอกกนิบาต จบ
